DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

St.meld. nr. 27

(2008–2009)

Om Norges deltakelse i Europarådet i 2008

Bildene på forsiden er utlånt av Europarådets og Utenriksdepartementets fotoarkiv og viser:

Hovedbilde: Parlamentarikerforsamlingens sal i Europapaleet, Strasbourg
Innfelt bilde nederst til venstre: Utenriksminister Jonas Gahr Støre og generalsekretær Terry Davis undertegner avtalen om opprettelse av Europarådets menneskerettsfond, Oslo 14. mars 2008
Innfelt bilde i midten til venstre: Statssekretær Lisbet Rugtvedt, Kunnskapsdepartementet, under konferanse av Europarådets utdanningsministre, Nürnberg november 2008
Innfelt bilde øverst til venstre: Overrekkelse av Europarådets museumspris til representanter for Svalbard museum, Longyearbyen, under Parlamentarikerforsamlingens sesjon i april 2008
Innfelt bilde øverst til høyre: Halvdan Skard, styreleder i KS, leder den 15. sesjon i Europarådets kongress av lokale og regionale myndigheter, mai 2008
Innfelt bilde nederst til høyre: Statssekretær Astri Aas-Hansen, Justis- og politidepartementet, på avslutningskonferansen for Europarådets kampanje for bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner, Strasbourg juni 2008.

Innhold

1 Politiske hovedspørsmål og prioriteringer ... 5

2 Det politiske samarbeidet i Ministerkomiteen ... 11
2.1 Arbeidet i Ministerkomiteen ... 11
2.2 Ministerkomiteens arbeid med menneskerettighetene ... 12
2.3 Samarbeidet med EU, OSSE og FN ... 13
2.4 Europarådets arbeid i medlemslandene ... 13
2.5 Budsjettet ... 16

3 Menneskerettigheter og demokratibygging ... 17
3.1 Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) ... 17
3.2 Saker mot Norge ved Menneskerettsdomstolen ... 18
3.3 Den europeiske menneskerettskommissæren ... 19
3.4 Den europeiske torturovervåkingskomiteen (CPT) ... 20
3.5 Den europeiske kommisjon for demokrati gjennom lovgivning (Venezia-kommisjonen) ... 21
3.6 Europarådets kommisjon mot rasisme og intoleranse (ECRI) ... 21
3.7 Forum for demokrati (FFD) ... 22

4 Det faglige samarbeidet på hovedområdene. Menneskerettigheter og likestilling ... 23
4.1 Menneskerettigheter ... 23
4.2 Likestilling ... 23
4.3 Menneskehandel ... 23
4.4 Vold mot kvinner og vold i hjemmet ... 24

5 Juridisk samarbeid ... 25
5.1 Sivilrettslig samarbeid ... 25
5.2 Strafferettslig samarbeid ... 25
5.3 Folkerettslig samarbeid ... 25
5.4 Internasjonal terrorisme ... 26
5.5 Kampen mot korrupsjon ... 26

6 Helse og sosiale spørsmål ... 27
6.1 Offentlig helse ... 27
6.2 Bioetikk ... 28
6.3 Narkotikasamarbeidet ... 28
6.4 Den reviderte europeiske sosialpakt ... 28
6.5 Sosial utjevning og sosialpolitikk ... 28

7 Nasjonale minoriteter. Migrasjons- og integreringsspørsmål ... 30
7.1 Nasjonale minoriteter ... 30
7.2 Migrasjon og integreringsspørsmål ... 30

8 Barn og ungdom ... 31
8.1 Barnepolitisk samarbeid ... 31
8.2 Ungdomspolitisk samarbeid ... 31

9 Idrett, kultur og media ... 33
9.1 Idrett ... 33
9.2 Kultur ... 33
9.3 Media ... 33

10 Utdanning og forskning ... 35
10.1 Høyere utdanning og forskning ... 35
10.2 Skole og opplæring ... 35
10.3 Det europeiske Wergelandsenteret ... 36

11 Kulturminneforvaltning og naturforvaltning ... 38

12 Regionalt og kommunalt samarbeid ... 39

13 Dyrevern ... 40

Vedlegg
1 Innlegg av statssekretær Elisabeth Walaas på det 118. ministermøtet i Europarådet, Strasbourg 7. mai 2008 ... 41
2 Norsk tilslutning til Europarådskonvensjoner i 2008 ... 42
3 Samarbeidsavtale mellom Norge og Europarådet om Det europeiske ressurssenteret for opplæring i interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap ... 43
4 Generelle anbefalinger fra Ministerkomiteen til medlemsstatene i 2008 ... 46

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

St. meld. nr. 27

(2008–2009)

Om Norges deltakelse i Europarådet i 2008

Tilråding fra Utenriksdepartementet av 17. april 2009,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)

1 Politiske hovedspørsmål og prioriteringer

Samarbeidet i Europarådet har som hovedmålsetting å fremme demokrati, rettstaten og respekt for menneskerettighetene i hele Europa. Gjennom et bredt samarbeid på disse områdene legges et solid grunnlag for fred og trygghet i vår verdensdel. Europarådet er den eldste av de store europeiske samarbeidsinstitusjonene og vil i 2009 markere sitt 60-års jubileum.

De overordnede prioriteringene for regjeringens arbeid i Europarådet er å fremme organisasjonens kjerneverdier demokrati, rettstat og menneskerettigheter. Regjeringen legger stor vekt på gjennomføringen av handlingsplanen fra Europarådets tredje toppmøte i Warszawa i mai 2005. Handlingsplanen er retningsgivende for organisasjonens arbeid. I tråd med dette har Norges arbeid i 2008 hatt hovedfokus på

- *styrking av det europeiske menneskerettssystemet,*
- *støtte til demokratiarbeidet i medlemslandene,*
- *utvikling av samarbeidet med EU og OSSE,*
- *interkulturell dialog, og*
- *reform av Europarådets organisasjon.*

Samarbeidet i Europarådet preges i dag i betydelig grad av at Russland og land i Sentral- og Øst-Europa samt Sør-Kaukasus er blitt medlemmer. Det store antall klager til menneskerettsdomstolen fra de nye medlemsland setter Europarådets menneskerettssystem under press. Konflikten i Georgia i 2008 viste at Europarådet fortsatt har betydelige oppgaver i flere av de nye medlemslandene. Det er videre krevende politiske oppgaver i forholdet til EU og et stort behov for indre reformer i organisasjonen.

Europarådet skal velge *ny generalsekretær* i slutten av juni 2009. Generalsekretæren leder sekretariatet i Strasbourg med rundt 1800 ansatte, og spiller en viktig rolle som dialogpartner i det europeiske samarbeidet. Generalsekretæren iverksetter organisasjonens strategier og vedtak, og representerer Europarådet utad.

Europarådets Ministerkomité besluttet i mai 2008, på grunnlag av anbefaling i en rapport fra Luxemburgs statsminister Jean-Claude Juncker, at kandidater til stillingen som generalsekretær i fremtiden skal ha erfaring på regjeringssjefsnivå, eller fra annen stilling på høyt politisk nivå. Stillingen vil derfor få høyere status enn tidligere og være mer på linje med lederne i andre organisasjoner som EU og NATO.

På bakgrunn av de betydelige utfordringene Europarådet står overfor og ønsket om å styrke generalsekretærstillingen, besluttet regjeringen sommeren 2008 å anmode stortingspresident Thorbjørn Jagland om å stille som norsk kandidat til stillingen som generalsekretær. Arbeidet med å fremme hans kandidatur har vært en prioritert oppgave etter lanseringen i september, og vil ha

hovedprioritet frem til valget i juni 2009 i Europarådets parlamentarikerforsamling.

Regjeringen ser det som en viktig oppgave for Europarådet å påse at medlemslandene etterlever de forpliktelsene de har påtatt seg når det gjelder menneskerettigheter, rettsstat og demokrati, og dermed sikre grunnleggende rettigheter på disse områdene for alle Europas innbyggere. Norge skal også være en pådriver for reform og styrking av det europeiske menneskerettssystemet, for interkulturell dialog, for samarbeid med andre europeiske organisasjoner (EU og OSSE) og for effektivisering av arbeidet i organisasjonen.

Disse spørsmålene sto i fokus da Europarådets generalsekretær Terry Davis avla offisielt besøk i Norge 13.-14. mars 2008. Programmet omfattet audiens hos H.M. Kongen, møter med Stortingets presidentskap og medlemmer av Utenrikskomiteen og Stortingets delegasjon til Europarådets parlamentarikerforsamling, samtaler med utenriksminister Jonas Gahr Støre, statsråd Tora Aasland i Kunnskapsdepartementet og statssekretær Astri Aas-Hansen i Justisdepartementet, samt foredrag på Norsk utenrikspolitisk institutt.

En hovedsak under besøket var undertegning av avtalen om et menneskerettsfond *(Human Rights Trust Fund- HRTF)* i samarbeid med Europarådet og Europarådets utviklingsbank. Både utenriksminister Støre og generalsekretær Davis sa seg svært tilfreds med opprettelsen av fondet og la vekt på at det vil bidra til å forebygge brudd og saksanlegg for Domstolen.

Menneskerettighetsdomstolens utfordringer var et hovedtema i samtalene.

Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) er en bærebjelke i Europarådets menneskerettssystem. Domstolens situasjon har de senere årene blitt stadig vanskeligere som følge av en dramatisk økning i antall klagesaker. Selv med en betydelig økning i Domstolens kapasitet i løpet av 2008, fortsetter antallet nye klager å overstige antall saker som avsluttes. Det er uheldig at Domstolen, som fører tilsyn med at Europarådets medlemsland avgjør sivil- og strafferettslige saker innen rimelig tid, ikke selv er i stand til å etterleve dette prinsippet.

Å sikre Domstolens effektivitet og fremtid er en viktig oppgave for Norge. Norge har derfor også i 2008 deltatt aktivt i arbeidet for reform av det europeiske menneskerettssystemet og for økte ressurser til Domstolen. Norge har likeledes arbeidet aktivt for at Russland, som det siste landet, ratifiserer *Protokoll 14 til Den europeiske menneskerettskonvensjon,* slik at denne viktige avtalen for å effektivisere Domstolens arbeid kan tre i kraft. Protokollens tiltak vil forenkle Domstolens saksbehandling og anslås å ville øke EMDs kapasitet betraktelig.

Dessverre ble det høsten 2008 klart at det er små utsikter til at Russland vil ratifisere protokoll 14. I lys av dette er det igangsatt et arbeid, delvis under norsk ledelse, for å vurdere en selektiv gjennomføring av protokollen for de 46 landene som har ratifisert den.

Selv om det skulle vise seg å være politisk og rettslig mulig med en delvis gjennomføring av protokoll 14, vil ikke dette være tilstrekkelig til å løse Domstolens problemer. Protokollens ikrafttredelse, i sin helhet og for alle medlemsland, vil derfor fortsatt være en viktig målsetting. Regjeringen vil fortsette å ta dette opp med russiske myndigheter.

Forebygging av klager gjennom økt respekt for menneskerettighetene i medlemslandene vil også være avgjørende for Domstolens situasjon på sikt. Det nye fondet for menneskerettigheter som Norge tok initiativ til *(HRTF)* vil kunne spille en viktig rolle i denne sammenheng. Fondet, som nå utgjør 16 millioner kroner og har tre deltakerland (Norge, Tyskland og Nederland) har igangsatt sine første prosjekter. Prosjektene gjelder bistand til å fjerne hindringer for iverksettelse av nasjonale dommer i enkelte medlemsland, etterlevelse av dommer mot Russland for overgrep begått av russiske sikkerhetsstyrker i Tsjetsjenia, og støtte til Menneskerettskommissærens arbeid i Georgia. Det arbeides fra norsk side for å utvide giverkretsen videre.

Ministerkomiteen førte i 2008 tilsyn med etterlevelsen av nesten 7000 dommer. Norge har de siste årene ledet an i arbeidet for å forbedre og effektivisere tilsynet, blant annet gjennom økt åpenhet og nærmere samarbeid med andre Europarådsorganer. Etter initiativ fra Norge ble det i mars 2008 publisert en første årsrapport om tilsynet med etterlevelsen av dommer.

Norge er blant de landene som har færrest dommer mot seg i Strasbourg, selv om det har vært en økning i klager fra og dommer mot Norge. Domstolen avsa fem dommer mot Norge i 2008, hvorav to frifinnelsesdommer. I saken *TV Vest AS og Rogaland Pensjonist Parti mot Norge* fant Domstolen at Norge hadde krenket ytringsfriheten i EMK artikkel 10. Norge vil ikke begjære overprøving av denne dommen i EMDs storkammer. Saken *Folgerø m.fl. mot Norge* ble avgjort i 2007 og gjelder KRL-faget (kristendom, religion og livssynskunnskap) i norsk grunnskole, slik dette faget var utformet i lærerplanen fra 1997. For å sikre full norsk etterlevelse av denne dommen ble det i 2008

foretatt endringer i opplæringsloven. Regjeringen fremmet forslag til ny formålsparagraf i loven for Stortinget våren 2008. Stortinget vedtok endringen i desember 2008.

Situasjonen i Sør-Kaukasus og på Vest-Balkan har preget arbeidet i Ministerkomiteen i 2008. Konflikten mellom Georgia og Russland om de georgiske utbryterområdene Sør-Ossetia og Abkhasia har vært gjenstand for løpende drøftelser i Ministerkomiteen i lengre tid, også før krigen i august. Denne konflikten preget Europarådets dagsorden i 2008, og har etter august blitt drøftet ukentlig i Ministerkomiteen. Begge land har fått kritikk for sin handlemåte. Den sterkeste kritikken er blitt rettet mot Russlands anerkjennelse av Abkhasia og Sør-Ossetia. Den svenske utenriksministeren, i egenskap av formann for Ministerkomiteen, kalte i september sammen til et uformelt utenriksministermøte for å drøfte konflikten. Møtet fant sted i tilknytning til FNs generalforsamling i New York med 32 land representert på ministernivå. Møtet munnet ut i anbefalinger om styrket overvåking av Georgias og Russlands medlemskapsforpliktelser, og om styrket samarbeid og støtte til de to landene for å sikre at disse forpliktelsene etterleves.

Som oppfølging av møtet i New York la det svenske formannskapet høsten 2008 fram et forslag til handlingsplan for Europarådets arbeid i Georgia i lys av konflikten. Det lyktes imidlertid ikke formannskapet å få det nødvendige flertall for planen, som fortsatt er gjenstand for drøftelser i Ministerkomiteen under det påfølgende spanske formannskapet.

Fra norsk side ble Russlands manglende oppfyllelse av våpenhvileavtalen av 12. august og anerkjennelsen av Sør-Ossetia og Abkhasia sterkt beklaget. Det ble fra norsk side pekt på at situasjonen innebar en reell og kontinuerlig fare for alvorlige brudd på den europeiske menneskerettskonvensjon, og fra norsk side henstilte man til partene om å overholde forpliktelsene i menneskerettskonvensjonen.

Samtidig ble det fra norsk side lagt vekt på at videreføring av politisk dialog og praktisk samarbeid med Russland fortsatt var Norges målsetting. I Europarådet burde man etter norsk syn gjennom dialog fremføre et klart budskap til Russland. En tilnærming som innebar suspensjon eller å bryte all kontakt og praktisk samarbeid med Russland i organisasjonen, kunne ikke støttes fra norsk side.

Valgene i Russland, Armenia og Aserbajdsjan har også hatt stor oppmerksomhet i Ministerkomiteen i 2008. Europarådet samarbeider nært med OSSE om valgobservasjon og førvalgsstøtte. *Situasjonen i Kosovo* etter uavhengighetserklæringen har videre vært gjenstand for vanskelige diskusjoner p.g.a. uenighet om Europarådets rolle i Kosovo etter uavhengighetserklæringen.

De nye medlemslandene i Sørøst-Europa og Sør-Kaukasus underla seg en egen tilsynsordning da de ble medlemmer. I tillegg til de løpende politiske spørsmål har det vært brede drøftelser av landenes oppfølging av sine forpliktelser som medlemsland, i første rekke knyttet til gjennomføring av frie valg, fengsling av journalister og menneskerettsforkjempere, medienes stilling, samt beskyttelse av minoriteter. Tilsynsordningen sikrer kontinuerlig overvåking av de forpliktelser landene påtok seg ved tiltredelsen.

Regjeringen legger vekt på at Europarådets innsats styrkes i nye medlemsland og i Hviterussland - det eneste europeiske landet som står utenfor organisasjonen. Norge har i 2008 bidratt til Europarådets arbeid i disse landene bl.a. gjennom det norske fondet for Vest-Balkan, støtte til handlingsplaner for enkelte land, herunder Hviterussland og Aserbajdsjan, og etableringen av det nye menneskerettsfondet.

Regjeringen legger stor vekt på en videre utbygging av *Europarådets forbindelser med Den europeiske union* (EU) og er i denne sammenheng tilfreds med oppfølgingen av den nye samarbeidsavtalen mellom Europarådet og EU som ble vedtatt i 2007. Avtalen innebærer styrking av de politiske konsultasjonene mellom de to organisasjonene. Videre legger den til rette for bedre samordning mellom Europarådet, EU-kommisjonen og medlemslandene om prosjektarbeidet for å styrke menneskerettigheter, rettsstat og godt styresett i de nye demokratiene. I rammen av den politiske dialog mellom de to organisasjonene møtte Ministerkomiteen i 2008 bl.a. EUs kommissær for rettslige spørsmål, frihet og sikkerhet og EUs kommissær med ansvar for interkulturell dialog for å drøfte felles anliggender. Hvert enkelt EU-formannskap har også presentert sine formannskapsprioriteringer i Strasbourg, med vekt på samarbeidet med Europarådet.

På forslag fra generalsekretæren ble det i 2008 besluttet å oppgradere Europarådets representasjon overfor EU i Brussel til ambassadørnivå. Norges tidligere faste representant til Europarådet, ambassadør Torbjørn Frøysnes, ble i september ansatt i den nye stillingen som generalsekretærens spesialutsending og leder av Europarådets EU-representasjon i Brussel. EU bidrar årlig betydelig til Europarådets aktiviteter.

Regjeringen er opptatt av å *sikre felles menneskerettstandarder i hele Europa.* Det er derfor posi-

tivt at det i 2007 ble inngått en avtale mellom Europarådet og EU om samarbeid med EUs nye byrå for grunnleggende rettigheter i Wien. Både fra EUs og Europarådets side har det i 2008 vært tatt flere initiativ for å sikre at intensjonene i samarbeidsavtalene følges opp gjennom konkrete tiltak.

Regjeringen legger også særlig vekt på å følge opp arbeidet med samordning og koordinering mellom *Europarådet og Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)*. Dette arbeidet skjer på basis av den avtalen som ble inngått mellom de to organisasjonene etter initiativ fra Norge under den norske formannskapsperioden i Europarådet i 2004. Samarbeidet med OSSE omfatter kampen mot terrorisme, tiltak mot menneskehandel, arbeidet for toleranse og ikke-diskriminering, og beskyttelse av nasjonale minoriteter. Samarbeidet er viktig blant annet for å sikre at begge organisasjoner arbeider innenfor de områder der de har komparative fortrinn, og for å unngå dobbeltarbeid og oppnå best mulig utnyttelse av ressursene.

Europarådets menneskerettskommissær hadde i 2008 særlig fokus på temaer som frihetsberøvelse, rettighetene til utsatte grupper som innvandrere, flyktninger og asylsøkere, og kampen mot diskriminering og intoleranse. Innvandreres og asylsøkeres situasjon var et hovedtema for besøk i 2008 til Danmark, Italia, Frankrike, Storbritannia og Nederland.

Kommissæren bidro til opprettelse av en uavhengig undersøkelseskommisjon for de voldelige hendelsene i Armenia 1.-2. mars etter presidentvalget i landet. I annet halvår hadde kommissæren hovedfokus på menneskerettssituasjonen og den humanitære krisen utløst av krigen mellom Russland og Georgia. Kommissæren presenterte seks prinsipper for beskyttelse av sivilbefolkningen og for å avhjelpe den humanitære krisen. Disse fikk bred oppslutning fra medlemslandene, herunder fra Russland og Georgia. Kommissæren var i tiden like etter den væpnede konflikten den eneste internasjonale aktøren som fikk tilgang til konfliktområdet, og spilte en nøkkelrolle for utveksling av fanger samt for å avklare skjebnen til savnede personer.

Den europeiske kommisjonen mot rasisme og intoleranse (ECRI) utarbeider anbefalinger om tiltak for å bekjempe rasisme og intoleranse og overvåker situasjonen mht. rasisme og intoleranse i medlemslandene. ECRI fremla i 2008 rapporter om Andorra, Latvia, Liechtenstein, Malta, Moldova, Nederland, Norge, San Marino, Serbia og Ukraina.

ECRIs fjerde rapport om Norge, som bygger på kontaktbesøket i Norge i mars 2008, ble vedtatt av ECRI i desember 2008 og fremmet for Ministerkomiteen i februar 2009. ECRI fremhever i rapporten at det er gjort fremgang på en rekke områder siden ECRIs tredje rapport i januar 2004. Dette gjelder spesielt i forhold til styrking av det rettslige vernet mot diskriminering. Områder som gir grunnlag for bekymring er situasjonen for ungdom på boligmarkedet og mangel på tolking i skolesituasjonen. ECRI mener det også må gjøres mer for å belyse diskriminering på grunnlag av etnisitet og minoritetsgruppers stilling. Regjeringen vil fremme en ny handlingsplan våren 2009. Her vil oppfølging av ECRIs anbefalinger bli vurdert.

Regjeringen ser det som viktig å styrke *Europarådets innsats for interkulturell og interreligiøs dialog*. Norge har spilt en aktiv rolle i arbeidet med Europarådets hvitbok for interkulturell dialog som ble vedtatt på utenriksministermøtet i mai 2008. Hvitboken inneholder en rekke konkrete forslag til tiltak for å fremme interkulturell dialog både i Europarådets og medlemslandenes regi.

Norge har ytt et særlig bidrag på dette området gjennom *etableringen i Norge av et europeisk ressurssenter for opplæring i interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap*. Avtalen mellom Norge og Europarådet om etableringen av Det europeiske Wergelandsenteret ble undertegnet i september 2008 og trådte i kraft 11. januar 2009. Senteret vil bli åpnet i Oslo våren 2009. Hovedformålet vil være å heve kompetanse til lærere og lærerutdannere innenfor menneskerettigheter, demokrati og interkulturell forståelse.

Den viktigste oppgaven for *Den europeiske kommisjon for demokrati gjennom lovgivning* (Venezia-kommisjonen) er å gi juridisk assistanse til utformingen av grunnlover og andre sentrale lover i stater som er bygget på demokratiet og rettsstatens prinsipper. 63 land deltar nå i samarbeidet. Venezia-kommisjonen har i økende grad blitt trukket inn i pågående lovarbeid i medlemslandene, og gir råd om tolkningsspørsmål og avgir uttalelser om spesifikke problemstillinger i en rekke land. Norges medlem av Venezia-kommisjonen, lovrådgiver Jan Helgesen, UD, ble i 2007 valgt til kommisjonens president.

Av særlig politisk interesse er samarbeidet mellom Venezia-kommisjonen og Unionen av arabiske høyesteretts- og forfatningsdomstoler. En avtale om samarbeidet ble undertegnet i Kairo i juni 2008, og samarbeidet finansieres av Norge. Innenfor denne rammen åpnes det også for kontakt med og assistanse til palestinske justismyndigheter.

Arbeidet mot organisert kriminalitet er betydelig styrket ved at *Europarådets nye konvensjonen mot menneskehandel* trådte i kraft 1. februar 2008. Norge ratifiserte konvensjonen 17. januar 2008.

Konvensjonen, som er den første europeiske avtale på dette området, har som formål å forebygge menneskehandel og straffeforfølge slik virksomhet, samt å sikre reell beskyttelse av ofrene. Særlig viktig er det uavhengige overvåkningsorganet (GRETA) som skal føre tilsyn med at statspartene etterlever sine forpliktelser i henhold til konvensjonen. Hanne Sofie Greve, lagdommer og tidligere dommer ved Den europeiske menneskerettsdomstolen, ble i desember 2008 valgt til medlem av GRETA, sammen med 12 andre uavhengige eksperter. Greve ble valgt til GRETAs leder på første møte i februar 2009.

Europarådets treårige kampanje (2006-2008) for *bekjempelse av vold mot kvinner, herunder vold i nære relasjoner* ble avsluttet med en konferanse i Strasbourg i juni 2008. Norge la her frem regjeringens tiltak på området, herunder handlingsplanen «Vendepunkt» som ble lansert i desember 2007, og som gjelder for tidsrommet 2008-2011. På konferansen ble behovet for en ny konvensjon mot vold i nære relasjoner drøftet. Norge stilte seg sammen med flere andre land positive til en slik konvensjon, og regjeringen er derfor tilfreds med at arbeidet med konvensjonen ventes å komme i gang i 2009.

Bekjempelse av vold i nære relasjoner er et prioritert område for regjeringen, og fra norsk side er det derfor foreslått at dette skal være temaet for den europeiske justisministerkonferansen som skal avholdes i Tromsø i juni 2009.

Norge legger stor vekt på arbeidet i Europarådets folkerettskomité og leder for tiden komiteen. Komiteen utarbeidet i 2008 en rapport med retningslinjer for samordning mellom EU-landenes forpliktelser etter EU-retten og forpliktelsene som følger av Europarådets konvensjoner.

Konvensjonen om forebygging av terrorisme av 2007 har som hovedsiktemål å kriminalisere offentlig oppfordring til terrorhandlinger, å forhindre rekruttering til terrorisme, og å forhindre opplæring i terrorhandlinger. Norge var aktivt med på å utarbeide konvensjonen og undertegnet konvensjonen 9. april 2008. Ratifikasjon er nå under forberedelse.

Europarådet vedtok i mai 2008 en *ny, revidert konvensjon om adopsjon av barn.* Norge var et av de første land som undertegnet konvensjonen i november 2008. Konvensjonen reviderer den tidligere adopsjonskonvensjonen fra 1967. Nytt er bl.a. at fars samtykke til adopsjon er nødvendig også når barnet er født utenfor ekteskap, at konvensjonen omfatter heterofile ugifte par i registrert samboerskap, og enslige foreldre. Konvensjonen har videre større vekt på hensynet til barnets beste, herunder barnets medbestemmelsesrett der dette er relevant.

Europarådet forvalter store ressurser på ungdomsområdet gjennom driften av *ungdomssentrene i Strasbourg og Budapest,* og ved fordeling av tilskudd fra Det europeiske ungdomsfondet. Det europeiske ungdomssenteret i Strasbourg gjennomgikk i 2007 og 2008 en omfattende rehabilitering med støtte fra Norge.

Europarådet vedtok i november 2008 en *konvensjon om adgang til offentlige dokumenter.* Norge har vært en pådriver i arbeidet. Selv om det på enkelte punkter kunne vært ønskelig med en konvensjon som gikk lenger i å gi tilgang til offentlige dokumenter, er regjeringen tilfreds med at det ble enighet om en konvensjon som flest mulig av Europarådets medlemsstater kan akseptere. Konvensjonen vil bli åpnet for undertegning på Europarådets justisministerkonferanse i Tromsø i 2009.

Norge har lagt vekt på å styrke *lokalt og regionalt samarbeid* innen rammen av Europarådet, med særlig fokus på utdanning, barne- og ungdomsarbeid, samt interkulturell dialog. Norge (ved styreleder i KS Halvdan Skard) hadde i perioden 2006-2008 formannskapet i Europarådets kongress av lokale og regionale myndigheter. Viktige områder har vært demokratisk deltakelse, etikk, reformer på regionalt nivå, og erfaringer med modeller for interkommunalt samarbeid. I 2008 startet også arbeidet med en felles plattform for strategien for innovasjon og godt styresett på lokalt nivå. Norge er et av seks pilotland i dette prosjektet hvor KS har hovedansvaret i Norge i samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet.

Norge har engasjert seg aktivt i Europarådets 10-års *Handlingsprogram for likestilling av funksjonshemmede* og i samarbeidet for *barns rettigheter.* Dette arbeidet har fått et løft i 2008 under det svenske formannskapet, bl.a. gjennom utnevning av en barnekoordinator på ambassadørnivå. Etter nordisk-baltisk initiativ besluttet Ministerkomiteen i 2008 å styrke sin innsats for å fremme respekt for LGBT-personers (lesbiske, homofile, bifile og transkjønnede) menneskerettigheter og for å bekjempe diskriminering av denne gruppen.

Som første medlemsland ratifiserte Norge 27. oktober 2008 *Europarådets nye Rammekonvensjon om kulturarvens verdi for samfunnet.* Konvensjonen understreker at kulturarven fyller viktige funksjoner i samfunnet som grunnlag for sosial, kulturell og økonomisk utvikling der bærekraftperspektivet står sentralt.

Etter nordisk-baltisk initiativ stiller Handlingsplanen fra Warszawa-toppmøtet krav om *reform og*

effektivisering av Europarådets organisasjon og arbeidsmetoder. Formålet er bedre balanse mellom oppgaver og ressurser. Mange medlemsland ønsker nullvekst i Europarådets budsjett. For å kunne øke innsatsen blant annet innenfor Domstolens virkefelt, er det derfor nødvendig å prioritere strengere i andre deler av organisasjonen. Regjeringen støtter økte ressurser til Domstolen og til tilsyn med oppfølging av dommene, men ønsker ikke at dette skal lede til en vesentlig reduksjon i de øvrige deler av samarbeidet.

Budsjettet for 2008 innebar tilnærmet null realvekst. For Norge var det en prioritert oppgave i 2008 å arbeide for økte ressurser til Domstolen og de øvrige menneskerettsinstrumentene, herunder menneskerettskommissæren. Norges totale bidrag til Europarådet var i 2008 på 4,4 mill. Euro.

Norge vil fortsatt arbeide for modernisering og reform av Europarådets organisasjonen, for åpenhet og effektivitet, og for at organisasjonen gis ressurser til å løse vedtatte oppgaver. Regjeringen ser hvilken verdi samarbeidet har, både på kjerneområdene menneskerettigheter, rettsstat og demokrati og på underbyggende områder der styrket menneskeverd er en klar fellesnevner. Europarådet som nettverk for faglig utveksling er av stor verdi, særlig for de nye medlemslandene.

2 Det politiske samarbeidet i Ministerkomiteen

2.1 Arbeidet i Ministerkomiteen

De politiske drøftelsene i Ministerkomiteen ble i 2008 sterkt preget av situasjonen i Sør-Kaukasus og på Vest-Balkan. Konflikten mellom Georgia og Russland om de georgiske utbryterområdene Sør-Ossetia og Abkhasia har vært gjenstand for løpende drøftinger i lengre tid, men antok nye dimensjoner da konflikten brøt ut i væpnet kamp i august. I drøftingene var det et bredt ønske om å treffe tiltak for å bidra til å fjerne de underliggende årsakene til konflikten og sikre at denne og tilsvarende konflikter løses med fredelige virkemidler i tråd med landenes forpliktelser i Europarådet. Uenighet om skyldforholdet har vanskeliggjort beslutninger i Ministerkomiteen.

Videre har spørsmål knyttet til observasjon av valg og folkeavstemninger i flere medlemsland og konflikter i og mellom medlemslandene vært drøftet i Ministerkomiteen. Valgene i Russland, Armenia og Aserbajdsjan har hatt stor oppmerksomhet. Blant annet har det vært arbeidet for å bringe den politiske utviklingen i Armenia inn på et mer positivt spor etter den omstridte valgavviklingen og påfølgende urolighetene der. Europarådet samarbeider nært med OSSE om valgobservasjon og førvalgsstøtte. Europarådets parlamentarikerforsamling observerte i 2008 valgene i Georgia, Serbia, Russland, Armenia, Aserbajdsjan, Makedonia, Montenegro og Monaco.

Situasjonen i Kosovo etter uavhengighetserklæringen har vært gjenstand for vanskelige diskusjoner på grunn av uenighet om Europarådets rolle i lys av den nye politiske situasjonen i landet. Det vises til kap. 2.4 i meldingen.

I tillegg til de løpende politiske spørsmål har det vært brede drøftelser i Ministerkomiteen av menneskerettigheter, demokrati og rettsstat i de nye medlemslandene, samt drøftelser av reformforslag og forbedringer i tilsynsarbeidet. Ministerkomiteen har også fulgt situasjonen for nasjonale minoriteter og for media i flere land.

Ministerkomiteen følger også prosjektsamarbeidet nøye. Prosjektene omfatter fremme av godt styresett, respekt for menneskerettighetene, utvikling av lokaldemokrati, rettsvesen, interkulturell dialog og utdanning, bekjempelse av organisert kriminalitet, tiltak mot menneskehandel, korrupsjon, voldsbruk i nære relasjoner, rasisme og diskriminering. EU-kommisjonen finansierer omkring 80 % av prosjektarbeidet rettet mot de nye demokratiene, mens Europarådet bidrar med fagkompetanse. Norge er også en betydelig bidragsyter.

De viktigste spørsmål på utenriksministermøtet i Strasbourg 7. mai var forholdet til EU, konsolidering av Europarådets system for beskyttelse av menneskerettighetene og oppfølging av andre prioriterte spørsmål fra Europarådets toppmøte i Warszawa i 2005. Det ble slått fast at samarbeidet med EU var i god utvikling ett år etter undertegningen av samarbeidsavtalen på ministermøtet i 2007. I denne forbindelse minnet ministrene om at landene hadde forpliktet seg til å presentere kandidater til stillingen som ny generalsekretær i tråd med den profilen som Luxemburgs statsminister Juncker anbefalte i sin rapport om utvikling av forholdet mellom EU og Europarådet i 2006.

Ministrene drøftet videre arbeidet med å styrke Europarådets menneskerettssystem. Mange land, herunder Norge, beklaget at protokoll 14 ennå ikke var ratifisert av Russland og oppfordret til at det ble gjort straks. Norge har ved flere anledninger tatt opp ratifikasjon av protokoll 14 bilateralt med russiske myndigheter. Ministrene ønsket det nye menneskerettighetsfondet velkommen.

Utviklingen på Balkan var gjenstand for en uformell diskusjon på ministrenes arbeidslunsj. Ministermøtet fokuserte videre på Europarådets bidrag til Europa som en sone for frie og rettferdige valg. Det var enighet om at dette er et område som egner seg for samarbeid med bl.a. EU og OSSE. Andre resultater av ministermøtet var vedtaket om den nye reviderte konvensjonen for adopsjon av barn og om rapporten om interkulturell dialog.

2.2 Ministerkomiteens arbeid med menneskerettighetene

Spørsmålet om reformer for å sikre Menneskerettsdomstolens effektivitet og fremtid har vært en hovedsak for Ministerkomiteen også i 2008 – selv om den tekniske delen av reformarbeidet har ligget i en refleksjonsgruppe under Styringskomiteen for menneskerettigheter (CDDH), se nærmere omtale under kap. 3.1 og 4.1 nedenfor.

Refleksjonsgruppen presenterte våren 2008 en foreløpig rapport for Ministerkomiteen med forslag til kortsiktige tiltak som kan vedtas uten konvensjonsendring. En endelig rapport, som også vil omfatte mer langsiktige tiltak, vil bli presentert for Ministerkomiteen våren 2009.

Den manglende ikrafttredelsen av protokoll 14 til Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) om endring av konvensjonens kontrollsystem er et særlig vanskelig punkt. Ved at Russland som eneste land ikke har ratifisert protokollen, hindres en sentral del av den planlagte reformen. Spørsmålet har vært drøftet en rekke anledninger i 2008. Fra russisk side har det vært vist til at den russiske regjering og president går inn for ratifikasjon, mens det ikke har vært flertall for forslaget i Dumaen.

Høsten 2008 ble det klart at det ikke var utsikter til at Russland i overskuelig fremtid vil ratifisere protokoll 14. Fra norsk side støttet man derfor et vedtak i november 2008 om å vurdere delvis gjennomføring av protokoll 14, med vekt på de effektivitetsfremmende tiltakene i protokollen. Det gjelder først og fremst bestemmelsen om at klare avvisningsavgjørelser kan treffes av én dommer (istedenfor tre som i dag) og at dommer i saker hvor det foreligger klart etablert rettspraksis, kan avsies av tre dommere (istedenfor syv dommere som i dag). Man vil se på muligheten for en delvis gjennomføring av protokoll 14 både med og uten Russland. Dette vil bli en viktig sak på ministermøtet i mai 2009.

Selv om det ikke skulle være noen folkerettslige hindringer i veien for en delvis gjennomføring av protokoll 14, vil protokollens ikrafttredelse fortsatt ha høy prioritet, og regjeringen vil fortsette å ta spørsmålet opp med russiske myndigheter.

Regjeringen la også i 2008 stor vekt på Ministerkomiteens tilsyn med etterlevelse av EMDs dommer. Mer effektiv etterlevelse på nasjonalt nivå vil bidra til å avhjelpe situasjonen ved domstolen.

Det norsk-initierte menneskerettsfondet er viktig i denne sammenheng. Avtalen om opprettelse av fondet ble undertegnet under besøket av Europarådets generalsekretær i Norge i mars 2008, og fondet ble formelt opprettet i juli 2008 da Norge betalte inn sitt første bidrag, fulgt av Tyskland og Nederland. Hovedsiktemålet er å støtte nasjonale tiltak som kan forbedre gjennomføringen av EMK i nye medlemsland, og således bidra til å redusere antall klagesaker for domstolen. De første prosjektene er igangsatt. Disse omfatter a) tiltak for effektiv gjennomføring og fullbyrdelse av nasjonale dommer - et strukturelt menneskerettsproblem i en rekke medlemsland som forårsaker en stor mengde klager til EMD, b) tiltak for etterlevelse av EMDs dommer mot Russland for overgrep begått av russiske sikkerhetstyrker i.f.m. antiterroroperasjoner i Tsjetsjenia i 1999-2000, og c) støtte til MR-kommissærens overvåkning av menneskerettssituasjonen i Sør-Ossetia.

Etter nordisk-baltisk initiativ besluttet Ministerkomiteen i 2008 å styrke sin innsats for å fremme respekt for menneskerettighetene til lesbiske, homofile, bifile og transkjønnede (LGBT-personer), og for å bekjempe diskriminering av denne gruppen. Det vil utarbeides en anbefaling til medlemslandene om tiltak for å bekjempe diskriminering basert på seksuell legning og kjønnsidentitet og sikre deres menneskerettigheter. Videre vil ulike former for ekteskapelige og ikke-ekteskapelige forhold og samboerskap bli utredet med det formål å identifisere mulige tiltak mot diskriminering pga. seksuell legning og kjønnsidentitet. Videre er alle komiteer bedt om å legge vekt på behovet for å forebygge og bøte på diskriminering på grunnlag av seksuell legning og kjønnsidentitet generelt i deres arbeid. Etter norsk initiativ er prinsippet om ikke-diskriminering på grunn av seksuell legning tatt inn i hvitboken om interkulturell dialog. Det er første gangen at dette stadfestes i et dokument som er vedtatt av medlemslandene.

Europarådets konvensjon mot menneskehandel, som trådte i kraft 1. februar 2008, ble ratifisert av Norge 17. januar 2008. Konvensjonen har en todelt overvåkingsmekanisme bestående av det uavhengige overvåkningsorganet Group of Experts against Trafficking in Human Beings (GRETA), som skal føre tilsyn med at statspartene etterlever sine konvensjonsforpliktelser, og det mer politiske organet Partskomiteen, bestående av statspartenes representanter i Ministerkomiteen. Partskomiteen skal på grunnlag av GRETAs rapporter og konklusjoner gi anbefalinger til statspartene om tiltak mot menneskehandel. Partskomiteen møttes for første gang i desember 2008. Den vedtok da sin forretningsorden og valgte GRETAs første 13 medlemmer. Det vises til nærmere omtale i kap. 4.2.

2.3 Samarbeidet med EU, OSSE og FN

Samarbeidsavtalen av mai 2007 mellom Europarådet og EU er i løpet av 2008 satt ut i livet. Regjeringen prioriterer samarbeidet mellom de to organisasjonene høyt og besluttet derfor i 2008 å finansiere en nyopprettet stilling som Europarådets ambassadør og spesialrepresentant til EU. Norges tidligere faste representant til Europarådet, ambassadør Torbjørn Frøysnes, ble i september 2008 tilsatt av generalsekretæren i den nye stillingen.

Et viktig resultat av avtalen er at det er en klar økning i konsultasjonene mellom Europarådet og EU på områder av felles interesse. Det praktiske samarbeidet er også i vekst. Det er bl.a. etablert felles arbeidsprogrammer for førvalgsassistanse i Sør-Kaukasus, Moldova og Ukraina.

Regjeringen er fornøyd med at det i 2008 ble inngått en avtale mellom de to organisasjonene om samarbeid mellom Europarådet og EUs nye byrå for grunnleggende rettigheter (EUs menneskerettsbyrå). Europarådet har oppnevnt en uavhengig representant til å sitte i EUs menneskerettsbyrås organer, og Ministerkomiteen får regelmessige rapporter om samarbeidet. Siden Europarådet er aktiv på de fleste av byråets innsatsområder, er det behov for god koordinering mellom de to organisasjonene. Byråets fokus skal være på datainnsamling, vitenskapelig forskning og statistikk samt formulering av anbefalinger til EU-institusjonene og EU-landene knyttet til gjennomføring av EUs regelverk. Europarådets fokus derimot er først og fremst på normsetting og overvåkning av menneskerettighetene. Gjennom tett koordinering er det derfor håp om at de to organisasjonene kan dra gjensidig nytte av hverandre, og at dobbeltarbeid vil unngås. Særlig viktig er det at EU kan bli part i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK).

Samarbeidet mellom Europarådet og OSSE har også utviklet seg positivt i 2008. Det samarbeides tett og utarbeides ofte felles innspill og tiltak på de fire samarbeidsområdene kamp mot terrorisme, nasjonale minoriteter, kamp mot menneskehandel og fremme av toleranse og ikke-diskriminering. OSSEs Høykommissær for nasjonale minoriteter, Knut Vollebæk, tar aktivt del i dette samarbeidet, og har styrket samarbeidet med Menneskerettskommissæren. Det er likevel bred enighet om at det er potensial for ytterligere fordypning av samarbeidet med sikte på å unngå dobbeltarbeid.

Etter opprettelsen av FNs nye Råd for menneskerettigheter er det lagt til rette for regelmessig og styrket samarbeid mellom FN og Europarådet. I 2008 vedtok FNs generalforsamling en resolusjon om samarbeidet mellom FN og Europarådet. Fra norsk side engasjerte man seg særlig for å få inn henvisninger til samarbeidet for å styrke menneskerettighetsforsvarernes situasjon. Resolusjonen reflekterer for øvrig på en god måte det løpende samarbeid mellom FN og Europarådet om barns rettigheter, menneskehandel, rasisme, tortur og minoriteter og interkulturell dialog.

2.4 Europarådets arbeid i medlemslandene

I tillegg til de løpende drøftelsene av aktuelle politiske spørsmål, er det etablert mekanismer for å påse at medlemslandene oppfyller sine forpliktelser knyttet til Menneskerettskonvensjonen og andre grunnleggende konvensjoner. Svake institusjoner innenfor rettsvesenet, behov for fengsels- og politireform, menneskehandel, medias stilling, og diskriminering av minoriteter og utsatte grupper er felles utfordringer for mange av de nye demokratiene. Forholdet mellom flertallsbefolkningen og ulike minoriteter, samt uløste territorielle spørsmål, er en viktig bakgrunn for konflikter i enkelte medlemsland.

Europarådet har derfor utarbeidet handlingsplaner til støtte for menneskerettighetene, demokratibygging og utvikling av rettsstaten i de nye demokratiene. Størst omfang i 2008 hadde samarbeidet med Russland og Ukraina. Andre betydelige samarbeidsland er Serbia, Bosnia-Hercegovina, Montenegro, Armenia, Aserbajdsjan, Georgia, Ukraina, Moldova og Albania. Norge gir bidrag til handlingsplanene i samsvar med Europarådets målsettinger, og arbeider for best mulig samordning mellom de ulike bilaterale og multilaterale aktører.

Feltkontorene er Europarådets forlengede arm i de 10 aktuelle samarbeidsland. Gjennom disse har Europarådet nær kontakt med myndigheter, frivillige organisasjoner, utdanningsinstitusjoner, media og andre målgrupper. Feltkontorene har en viktig rolle i gjennomføringen av Europarådets ulike tilsyns- og overvåkingfunksjoner. De har også oppgaver knyttet til prosjektarbeid og yter praktisk bistand foran valg for å sikre at det institusjonelle rammeverket er på plass (såkalt førvalgsassistanse omfatter manntall, valgkommisjoner, klageordninger, uavhengig radio og TV-dekning, valglovgivning, finansiering av partier) i nært samarbeid med OSSE.

Vest-Balkan

Europarådet videreførte i 2008 sitt arbeid for å stabilisere og forbedre forholdene på Vest-Balkan med vekt på menneskerettigheter, godt styresett og oppbygging av rettsstaten. Serbia, Bosnia-Hercegovina og Montenegro er underlagt overvåkning av de forpliktelsene de påtok seg da de ble medlemmer.

Serbia har vist politisk vilje til å etterleve sine forpliktelser, og vil snart ha ratifisert alle de sentrale konvensjonene og gjennomført tilhørende interne lovendringer. Resultatet av parlamentsvalget i landet i 2008 ble mottatt med tilfredshet av Europarådet og har forsterket den positive trenden, selv om en rekke utfordringer fortsatt gjenstår.

Ministerkomiteen gjennomgikk i 2008 status for Serbias etterlevelse av sine forpliktelser og uttalte seg generelt positivt. Serbia ble likevel anbefalt i større grad å trekke på Europarådets ekspertise i det videre lovgivningsarbeidet, særlig hva angår lovgivning om nasjonale minoriteter, ikke-diskriminering, utvikling av rettsvesenet, samvittighetsnekting, anti-korrupsjon og parlamentets forretningsorden. Ministerkomiteen anbefalte videre at Serbia forbedrer prosessen for utnevnelse av dommere, integrering av tilbakevendte og mediesituasjonen for minoritetsspråk. Samarbeid med Den internasjonale domstolen for det tidligere Jugoslavia (ICTY) ble framholdt som viktig for videre framgang på andre områder.

Rammevilkårene for Europarådets arbeid i *Kosovo* har blitt endret i 2008 som følge av Kosovos uavhengighetserklæring. Mange medlemsland som har anerkjent landets selvstendighet, mener Europarådets arbeid bør bidra til å styrke de statsbærende institusjoner. Enkelte andre land har krevd at arbeidet skal være nøytralt i forhold til Kosovos folkerettslige status, i samsvar med Sikkerhetsrådsresolusjon 1244. Det er likevel generell enighet om at innbyggerne i Kosovo er omfattet av og har krav på å nyte godt av de standarder og rettigheter som gjelder innenfor Europarådets geografiske nedslagsfelt. Vern om menneskerettighetene, minoriteters rettigheter, antikorrupsjon og vern av religiøse og kulturelle minnesmerker er viktige innsatsområder.

Etter at *Montenegro* ble medlem av Europarådet i mai 2007, har Europarådet særlig bistått i arbeidet med ny grunnlov. En 3-årig handlingsplan for Europarådets arbeid i landet ble vedtatt våren 2008, med vekt på beskyttelse av minoriteter, rettsvesenets uavhengighet, og iverksettelse av menneskerettighetskonvensjonen. Andre viktige saker er effektiv straffeforfølgelse av krigsforbrytere og avklaring av status for romaflyktninger fra Kosovo.

Den vanskelige politiske situasjonen i *Bosnia-Hercegovina* har ført til at reformarbeidet delvis har stanset opp. Anbefalingene til landet er knyttet til grunnlovsreform med vekt på å oppheve bestemmelser som er i strid med den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, sluttføring av reformene som er påbegynt om politiet, reversering av trusselen mot mediafriheten, realisering av ombudsmannsordningen og opphør av segregasjonspolitikken som dominerer innenfor skolevesenet gjennom praksisen med skoler for hver etnisk gruppe under ett tak. Bosnia-Hercegovina har fremdeles ikke ratifisert enkelte sentrale Europarådskonvensjoner slik landet forpliktet seg til ved medlemskap. Det er imidlertid positivt at arbeidet med å ratifisere to viktige konvensjoner nå er igangsatt. Det er også positivt at landet har vedtatt en strategi for Roma-folket.

En gruppe av ambassadører til Europarådet avla høsten 2008 besøk i landet for samtaler med representanter på høyeste politiske nivå fra de tre konstituerende enheter. Ambassadørene tok bl.a. opp manglende utnevnelse av representanter til overvåkningsorganene for sentrale konvensjoner. De fikk forsikringer om at dette vil bli korrigert. De påpekte hvilke konsekvenser det kan få for landets framtid dersom segregasjonen i utdanningssektoren fortsetter, og tok opp andre ankepunkter som er identifisert gjennom Europarådets overvåkningsmekanismer.

Europarådets faglige støtte til Bosnia-Hercegovina er konsentrert om strafferettslige sider av Menneskerettskonvensjonen, ombudsmannsinstituttet, fengselsforhold i tråd med menneskerettighetene og reform av utdanningssektoren. Den faglige støtten vil i 2009 bli samlet i en helhetlig handlingsplan for Europarådets arbeid i landet.

Norge videreførte i 2008 støtten til Europarådets prosjekter på Balkan gjennom det norske fondet for Vest-Balkan og samarbeidet med Europarådets utviklingsbank. Fondet gir bl.a. muligheter for banken til å gjennomføre pilotprosjekter og forundersøkelser som leder til større låneutstedelse til boligbygging, repatriering av flyktninger, institusjonsutvikling, kvinnerettede tiltak, samt bistand til små og mellomstore bedrifter. Fondets virksomhet er høyt verdsatt av landene på Vest-Balkan og andre medlemsland.

Europarådet arbeider aktivt for økt bevissthet om romafolkets situasjon på Vest-Balkan. Romafolket utgjør ofte en sosialt, økonomisk og politisk marginalisert gruppe. Europarådet har bidratt til etablering av et eget «Roma Forum» i Strasbourg,

der utsendinger fra romafolket og minoriteten «de reisende» møtes for å drøfte aktuelle spørsmål.

Sør-Kaukasus

Landene i Sør-Kaukasus er blant de høyest prioriterte for Europarådets arbeid med å fremme demokrati og rettsstat.

Opptrappingen av *konflikten mellom Georgia og Russland* om de georgiske utbryterområdene Abkhasia og Sør-Ossetia har preget Europarådets dagsorden i 2008. Etter krigen i august er saken drøftet ukentlig i Ministerkomiteen. Begge land er blitt kritisert for sin handlemåte i Ministerkomiteen. Den sterkeste kritikken er blitt rettet mot Russlands anerkjennelse av Abkhasia og Sør Ossetia

I egenskap av formann for Ministerkomiteen kalte den svenske utenriksministeren i september sammen til et uformelt møte på utenriksministernivå for å drøfte konflikten. Møtet fant sted i tilknytning til FNs generalforsamling i New York, og 32 utenriksministre deltok. Møtet munnet ut i bred enighet om behovet for styrket overvåking av Georgias og Russlands etterlevelse av sine forpliktelser, og om nødvendigheten av økt støtte til de to landene for å sikre at disse forpliktelsene etterleves. Det svenske formannskapet la fram et forslag til handlingsplan for Europarådets arbeid i Georgia. Forslaget møtte innvendinger, særlig fra Russland, og er fortsatt gjenstand for drøftelser.

Forut for den væpnete konflikten gjennomgikk Ministerkomiteen i april 2008 status for Georgias etterlevelse av sine medlemslandsforpliktelser. Landet fikk ros for forbedringer i rettsvesenet og reformbestrebelser i fengselsvesenet, påtalemyndigheten, politiet og kampen mot korrupsjon. Presidentvalget i januar 2008 ble ansett som godt gjennomført, men landet ble oppfordret til ytterligere anstrengelser for mediafrihet og når det gjelder statlige institusjoners og rettsvesenets uavhengighet. Prosedyrene for valgklager ble også kritisert. Parlamentsvalget i mai viste at mange av de samme problemer besto, med unntak for mediesituasjonen, der det var forbedringer. Europarådet bisto Georgia med førvalgsassistanse ved begge valgene, og parlamentarikerforsamlingen deltok i valgobservasjon i samarbeid med OSSE. Norge bidrar til justissektorreform i Georgia gjennom Styrkebrønnen, som samarbeider tett med Europarådets feltkontor.

Gjennomføringen av presidentvalget i *Aserbajdsjan* ble fulgt nøye av Europarådet, som iverksatte et eget program for å bistå landet i forkant med tilrettelegging av valget. Det ble særlig arbeidet med medias frihet. Norge bidro til dette gjennom støtte til et program i Europarådet for journalistopplæring samt et program for fengselsreform. Valget ble ansett å representere framgang i forhold til tidligere valg, men OSSE påpekte en rekke alvorlige mangler i forhold til Aserbajdsjans forpliktelser. Europarådets parlamentarikerforsamling deltok i valgobservasjon i samarbeid med OSSE.

Aserbajdsjans etterlevelse av de forpliktelser landet påtok seg ved medlemskap i Europarådet overvåkes også. Landet har fortsatt betydelige utfordringer når det gjelder valgloven, behandlingen av regimekritikere og opposisjon, og uavhengighet i rettsvesenet. Et positivt tegn i 2008 var oversettelse og offentliggjøring av dommer Aserbajdsjan har fått mot seg i EMD. Norge har økt sitt bidrag til justissektorreform i Aserbajdsjan ved å sekondere tre juridiske eksperter fra Styrkebrønnen til OSSE-sendelaget, som vil samarbeide tett med Europarådets feltkontor.

Presidentvalget i *Armenia* våren 2008 og de påfølgende urolighetene har vært fulgt opp gjennom politiske uttalelser og konkrete bestrebelser rettet mot opphevelse av unntakstilstanden, løslatelse av politiske fanger og opprettelse av en uavhengig granskningskommisjon for å avdekke ansvarsforholdet for voldsbruk og flere dødsfall i tiden etter valget. Armenia er oppfordret til å styrke arbeidet for å sikre forsamlingsfrihet, mediefrihet med vekt på endring i kringkastingsloven, og for å sikre at de neste valgene avvikles i henhold til landets forpliktelser.

Europarådet har gjennomført en 2-årig handlingsplan (2006-2007) for å støtte de tre sørkaukasiske landenes etterlevelse av sine medlemskapsforpliktelser. Nye handlingsplaner for 2008-2010 har vært gjenstand for langvarige forhandlinger med landene som ikke er sluttført.

Russland, Ukraina, Moldova og Hviterussland.

Europarådets samarbeid med Russland omfatter styrking av menneskerettighetene og rettsstaten, utvikling av lokalt selvstyre, barns rettigheter og utdanning. Kampen mot finansiering av terrorisme og hvitvasking av penger er likeledes viktige områder.

Europarådet har også et omfattende samarbeid med russiske myndigheter om Tsjetsjenia. Menneskerettskommissæren har de siste årene spilt en fremtredende rolle i dette samarbeidet. Siktemålet er å innføre rettsstatsprinsipper og utvikling av menneskerettsstandarder i samsvar med grunnleggende konvensjoner og andre instrumenter i Europarådet. Aktivitetene er rettet mot ansatte i regionadministrasjonen, parlamentet, ombudsmannen, frivillige organisasjoner og embetsmenn

ansvarlig for fullbyrdelse av dommer. Opplæring i menneskerettigheter er et viktig virkemiddel. Rundebordskonferanser med deltakelse av alle viktige grupper («klaner») for å fremme dialog og forsoning har vært arrangert. Europarådet er den eneste internasjonale organisasjonen som gir støtte til denne type aktiviteter i Tsjetsjenia. Menneskerettighetskommissæren har på bakgrunn av besøk i Tsjetsjenia i 2008 rapportert om større sikkerhet, færre forsvinninger og færre påstander om tortur.

Presidentvalget i Russland våren 2008 ble debattert i Ministerkomiteen, der det ble uttrykt kritikk over at valgprosessen ikke hadde muliggjort et fritt valg.

Europarådets samarbeid med *Ukraina* favner vidt. Saksfeltet spenner fra internasjonalt samarbeid i kriminalsaker, bekjempelse av korrupsjon, styrking av rettsvesenets uavhengighet, medielovgivning, forebygging av finansiering av terrorisme og hvitvasking av penger til styrking av sosial samhørighet, utdanning for interkulturell dialog, ungdomspolitikk og sport. Europarådets handlingsplan for Ukraina er organisasjonens mest omfattende handlingsplan. Landet har høstet anerkjennelse for sitt engasjement i utarbeidelsen av handlingplanen for 2008-2011, og for å ha fokusert planen på områder der det i følge Europarådets overvåkningsmekanismer er behov for forsterket innsats.

Samarbeidet med *Moldova* i 2008 var i det vesentligste en videreføring av pågående prosjekter rettet særlig mot å fremme uavhengighet i rettsvesenet og bekjempelse av korrupsjon. Videre arbeides det med media og lokalt selvstyre med vekt på dialog og samarbeid mellom sentrale og lokale myndigheter, samt bistand til valgte representanter slik at de kan fylle sine roller effektivt. En ny aktivitet for å styrke landets kapasitet til å iverksette den nasjonale planen for romafolket ble påbegynt i 2008. Et annet nytt tiltak er tillitskapende arbeid innenfor media, høyere utdanning og utvikling av det sivile samfunn knyttet til arbeidet med å løse Transnistria-konflikten. Norge bidrar til justissektorreform i Moldova gjennom Styrkebrønnen, som samarbeider tett med Europarådets feltkontor.

Hviterussland er det eneste landet i Europa som ikke er medlem av Europarådet. Handlingsplanen for *Hviterussland* tar sikte på å styrke det sivile samfunn, videregående utdannelse, universitetene og media. En egen skole for Hviterussland ble opprettet i 2007, men den må inntil videre ha tilholdssted i Ukraina. Alle aktivitetene skjer i samarbeid med det sivile samfunn, som har en sentral rolle i utformingen av undervisningen og driften av skolen.

Norge er en av de største bidragsyterne til skolen. Det har i 2008 for første gang vært en del aktiviteter der representanter for myndighetene har deltatt, men et mer omfattende samarbeid med myndighetene i Hviterussland er knyttet til forbedringer av de rådende forhold i landet.

2.5 Budsjettet

Europarådets budsjett for 2008 innebar tilnærmet null realvekst. Dette nødvendiggjorde omprioriteringer for å sikre økte ressurser til domstolen og arbeidet med menneskerettigheter, men uten at det førte til vesentlige kutt i øvrige aktiviteter. Europarådets ordinære budsjett for 2008 var på 201 mill. Euro mens budsjettene for de ulike delavtalene var på 36 mill. Euro. Budsjettfordelingen reflekterer prioriteringene nedfelt i handlingsplanen fra Warszawa-toppmøtet: Styrke menneskerettigheter, demokrati og rettsstaten og bygge et inkluderende og humant Europa.

Norges totale bidrag var i 2008 på 4,4 mill. Euro, hvorav 3,7 mill. Euro til det ordinære budsjett og pensjonsfondet og 0,7 mill. Euro til delavtalene. Norge deltar i 10 av Europarådets 12 delavtaler. Norge ga i tillegg ca. 780 000 Euro i frivillige bidrag til handlingsplaner, fond mv.

For Norge var det en prioritert oppgave i 2008 å arbeide for økte ressurser til Domstolen og de øvrige menneskerettsinstrumentene, herunder menneskerettskommissæren.

3 Menneskerettigheter og demokratibygging

3.1 Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD)

Vanskelighetene for Menneskerettsdomstolen ble ytterligere forsterket i 2008 som følge av den fortsatt dramatiske økningen i antall klagesaker. Domstolen registrerte 49850 nye klager i 2008, 20 % flere enn i 2007. Bl.a. førte konflikten mellom Georgia og Russland til et stort antall nye klager. Dette bidro til at antallet uavsluttede registrerte klagesaker ved utgangen av 2008 hadde økt til 97300, en økning på 23 % bare sammenlignet med 2007.

Den viktigste grunnen til den voldsomme økningen i EMDs saksmengde er at Europarådet siden 1990 har fått 25 nye medlemsland, som bidrar med et stort antall klager. Videre er det økt bevissthet i mange medlemsland om den adgang enkeltpersoner har til å klage påståtte brudd på Menneskerettskonvensjonen (EMK) inn for Domstolen.

Det har funnet sted en jevn økning i antall rettsavgjørelser fra Domstolen de senere årene. I 2008 avsa Domstolen 32043 rettsavgjørelser som avsluttet saker. Dette var 11 % flere enn i 2007 og 52 % flere enn i 2004. 1881 klager ble avgjort ved dom (i 1543 dommer). Domstolen søker å behandle flest mulig klager i en og samme avgjørelse, noe som førte til en økning på 8 % i antall klager avgjort ved dom i 2008 i forhold til i 2007. Resten av avgjørelsene (over 90 %) var saker som ble avvist eller strøket av sakslisten. Den betydelige økningen i antall rettsavgjørelser er imidlertid blitt spist opp av den stadig voksende strømmen av nye saker.

Klager mot fire land utgjorde godt over halvparten av sakene til behandling i 2008: Russland 28 %, Tyrkia 11, 4 %, Romania 9,1 % og Ukraina 8,5 %. Når det gjelder idømte menneskerettsbrudd, ligger fortsatt Tyrkia øverst på listen med 257 dommer, fulgt av Russland med 233 dommer, Romania 189, Polen 129 og Ukraina 110.

Det er en prioritert oppgave for Norge å sikre Menneskerettsdomstolens effektivitet. Det er uheldig at Domstolen, som fører tilsyn med at medlemslandene avgjør sivil- og strafferettslige saker innen rimelig tid, ikke selv er i stand til å etterleve dette prinsippet. Regjeringen er opptatt av å verne om den individuelle klageretten samtidig som man finner løsninger som tillater Domstolen å konsentrere tid og ressurser om de viktigste sakene. Det ekstremt høye antall avvisningssaker viser bl.a. et behov for bedre informasjon til Europas borgere om kriteriene for at en klagesak vil bli tatt til behandling i Strasbourg.

Konvensjonens protokoll 14 vil effektivisere saksbehandlingen ved Domstolen, først og fremst ved at færre dommere vil delta i klare avvisningssaker og i avgjørelser av saker hvor det foreligger klar rettspraksis fra Domstolen. Det er uheldig at Russland blokkerer ikrafttredelse av denne protokollen og dermed en viktig del av reformen av menneskerettssystemet.

Gruppen av vise personer under ledelse av tidligere president for EF-domstolen, Gil Carlos Rodriguez Iglesias, understreket i sin rapport fra november 2006 at Domstolen står i fare for å bryte sammen dersom det ikke treffes nødvendige reformtiltak, og at protokoll 14s ikrafttredelse ikke vil være nok i så måte. Gruppen fremmet en rekke konkrete forslag, herunder etablering av et nytt silingsorgan innenfor Domstolen. Silingsorganet skal behandle de mest opplagte sakene slik at de nåværende dommere kan konsentrere seg om prinsipielle saker. Et annet forslag var å flytte organisatoriske bestemmelser i EMK over i et nytt instrument – domstolsvedtekter – for å gjøre EMKs kontrollsystem mer tilpasningsdyktig i fremtiden. Gruppen foreslo også å gi de øverste nasjonale domstolene mulighet til å be Domstolen om rådgivende uttalelser, å overføre erstatningsutmålingen til nasjonale myndigheter i saker hvor Domstolen har konstatert brudd, samt å utvide menneskerettskommissærens rolle.

Norge har arbeidet for en bred og åpen høringsprosess om forslagene i rapporten og avholdt nasjonale konsultasjoner om rapporten med representanter for relevante offentlige instanser og det sivile samfunn. Norge deltar dessuten i en refleksjonsgruppe under styringskomiteen for menneskerettigheter (CDDH). Refleksjonsgruppen vurderer oppfølgningen av rapport fra gruppen av vise personer og eventuelle andre reformforslag. Styringskomiteen la i april 2008 frem en

foreløpig vurdering av tiltak som kan gjennomføres uten konvensjonsendring, og vil innen 30. april 2009 legge frem endelig rapport med særlig fokus på tiltak som krever konvensjonsendring.

Da det høsten 2008 ble klart at det ikke er utsikter til en snarlig russisk ratifikasjon av protokoll 14, besluttet Ministerkomiteen at Styringskomiteen for menneskerettigheter (CDDH) og Folkerettskomiteen (CAHDI) skal utrede mulighetene for en delvis gjennomføring av effektivitetsfremmende tiltak i protokollen for de 46 landene som har ratifisert den. Deres konklusjoner vil bli fremlagt for Ministerkomiteen i løpet av våren 2009.

Forebygging av klager til Menneskerettsdomstolen gjennom økt respekt for menneskerettighetene i medlemslandene vil også være avgjørende for Domstolens situasjon på sikt. Det norsk-initierte menneskerettsfondet er et viktig bidrag i denne sammenheng. Strukturelle menneskerettsproblemer i medlemsstatene medfører mange likeartede klager til Domstolen.

Ministerkomiteen førte i 2008 tilsyn med etterlevelsen av nærmere 7000 dommer. Norge har de siste årene ledet an i arbeidet for å forbedre og effektivisere tilsynet blant annet gjennom økt åpenhet og nærmere samarbeid med andre Europarådsorganer. Etter initiativ fra Norge ble det i mars 2008 publisert en første årsrapport om tilsynet med etterlevelsen av EMDs dommer. Norge har også bidratt til at det i 2007 ble opprettet en offentlig tilgjengelig database med informasjon om medlemslandenes etterlevelse av den enkelte sak, som var under videreutvikling i 2008.

3.2 Saker mot Norge ved Menneskerettsdomstolen

Norge er blant landene i Europarådet med færrest dommer mot seg. Frem til 31. desember 2008 har EMD avsagt totalt nitten fellende og fem frifinnende dommer i saker som Norge var part i. I samme tidsrom har konvensjonsorganene i Strasbourg avvist over hundre saker mot Norge.

Samtidig som det generelle sakstilfanget til EMD har økt voldsomt, har det de siste årene også vært en viss økning i antall klager og fellende dommer mot Norge. 2008 ble det avsagt fem dommer mot Norge, hvorav tre fellende dommer: *Tv Vest As og Rogaland Pensjonistparti mot Norge, Orr mot Norge og A. og E. Riis mot Norge (nr. 2)*.

Saken *A. og E. Riis mot Norge (nr. 2)* hadde samme klagere som saken *A. og E. Riis mot Norge (nr. 1)*. Sakene hadde imidlertid sitt utgangspunkt i ulike saksforhold. I begge sakene fant EMD at EMK artikkel 6(1) var krenket, da norske domstoler ikke hadde avgjort sakene innen «rimelig tid».

I saken *Orr mot Norge* frifant norsk lagmannsrett klageren for voldtekt, men dømte ham til å betale erstatning og oppreisning til fornærmede. I EMD fant et flertall på fire mot tre dommere at lagmannsretten i begrunnelsen som ble gitt for å tilkjenne den fornærmede erstatning, hadde kastet tvil over den tiltaltes frifinnelse i straffesaken. Uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6(2) var derfor krenket. Norge begjærte overprøving av dommen i EMDs storkammer. Det ble blant annet anført at dommen kunne svekke ofrenes stilling i rettspleien. Saken ble ikke tatt til behandling av EMDs storkammer, jf. EMK artikkel 43.

I *Tv Vest As og Rogaland Pensjonistparti mot Norge* forbød norske regler Tv Vest As å sende politisk reklame for Rogaland Pensjonistparti. I 2003 valgte likevel Tv Vest As å sende politisk reklame for Rogaland Pensjonistparti. Norske myndigheter ila da Tv Vest As et overtredelsesgebyr på kr. 35.000. EMD fant at Norge hadde krenket ytringsfriheten i EMK artikkel 10. Norge vil ikke begjære overprøving av denne dommen i EMDs storkammer.

Ministerkomiteen i Europarådet fører tilsyn med at statene fullbyrder EMDs dommer, jf. EMK artikkel 46(2). Etter forholdene kan statene være forpliktet til å iverksette både individuelle og generelle tiltak for å fullbyrde EMDs dommer. Individuelle tiltak kan rette seg mot å avslutte og reparere en krenkelse, herunder betale erstatning. Statene vil bare i sjeldne tilfeller være forpliktet til å iverksette generelle tiltak for å reparere de konkrete følgene av en dom. For å unngå fremtidige krenkelser av EMK, vil det imidlertid ofte være nødvendig å iverksette generelle tiltak, slik som å endre lovgivning eller forvaltningspraksis.

Som et ledd i oppfølgingen av fellende dommer mot Norge publiseres et sammendrag av dommene på norsk på Lovdatas sider på internett. Også sammendrag av andre dommer fra EMD publiseres her. Dette bidrar til å gjøre dommene mer tilgjengelige både for dommere, advokater og andre interesserte. I en del tilfeller informeres også norske domstoler særskilt om dommer mot Norge. I noen tilfeller har det vært nødvendig å iverksette andre generelle tiltak for å hindre fremtidige krenkelser av EMK. I *Folgerø m.fl. mot Norge* ble det blant annet sendt ut et rundskriv til alle landets barne- og ungdomsskoler, samt at det senest i 2008 ble foretatt konkrete endringer i opplæringsloven. Slike tiltak bidrar til å forebygge liknende krenkelser i fremtiden.

I tillegg til de tre dommene avsagt mot Norge i 2008, har Ministerkomiteen ikke avsluttet tilsynet med følgende dommer avsagt mot Norge: *Folgerø m.fl. mot Norge, Sanchez Cardenas mot Norge, Kaste og Mathiesen mot Norge og Hammeren mot Norge.* Det forventes at Ministerkomiteen avslutter tilsynet med dommene som stammer fra før 2008 i løpet av 2009.

I 2008 avsluttet Ministerkomiteen tilsynet med følgende dommer mot Norge: *Ekeberg m.fl. mot Norge* (avsagt 31. juli 2007), *A. og E. Riis mot Norge (nr. 1)* (avsagt 31. mai 2007), *Tønsberg blad As og Haukom mot Norge* (avsagt 1. mars 2007), *O og Y mot Norge* (avsagt 10. februar 2003) og *Walston mot Norge* (avsagt 3. juni 2003). Tilsynet med dommene fra 2003 ble avsluttet sent på grunn av kapasitetsproblemer i sekretariatet til Ministerkomiteen. *Hammeren mot Norge,* som også er fra 2003, forventes å bli avsluttet i 2009.

3.3 Den europeiske menneskerettskommissæren

Den europeiske menneskerettskommissæren skal fremme kunnskap om og respekt for menneskerettighetene slik disse er nedfelt i Europarådets ulike menneskerettighetsinstrumenter. Menneskerettskommisæren behandler ikke individuelle klager på menneskerettighetsbrudd – noe som ligger til Den europeiske menneskerettsdomstolen – men overvåker, i samarbeid med nasjonale ombudsmenn eller tilsvarende nasjonale menneskerettsinstitusjoner, den generelle etterlevelsen av menneskerettighetene i medlemslandene, samt gir råd om hvordan disse mest effektivt kan beskyttes.

Ved utgangen av 2008 hadde alle medlemsland hatt minst ett besøk av kommissæren siden embetet ble opprettet i 1999. Kommissæren vil ikke innlede en ny syklus for generell menneskerettsovervåkning i medlemslandene, men heller satse på en mer fokusert dialog med medlemslandene basert på bl.a. hans tidligere landrapporter. Han vil også prioritere å videreutvikle sitt arbeid med strategiske tema gjennom bl.a. utarbeidelse av såkalte synspunkter («view points») og tematiske rapporter («issue papers») om aktuelle menneskerettslige problemstillinger.

Kommissæren hadde i 2008 et særlig fokus på forhold under frihetsberøvelse, innvandreres, flyktningers og asylsøkeres rettigheter og kampen mot diskriminering og intoleranse. Han publiserte bl.a. generelle synspunkter på flyktningers rett til familiegjenforening og mot kriminalisering av innvandrere uten lovlig opphold. Kommissæren har også sterkt kritisert enkelte lands bruk av «diplomatisk forsikring» («diplomatic assurances») ved deportering av utlendinger til land hvor disse erfaringsvis kan risikere å bli utsatt for tortur og mishandling. Svakheten ved denne praksisen ligger ifølge Menneskerettskommissæren i selve behovet for slike forsikringer, som viser at det foreligger en klar, anerkjent risiko for tortur.

Innvandreres og asylsøkeres situasjon var et hovedtema for besøk i 2008 til Danmark, Italia, Frankrike, Storbritannia og Nederland. Kommissæren opprettholdt etter besøket sin relativt sterke kritikk av dansk innvandrings- og asylpolitikk fra sin rapport om Danmark av 11. juli 2007. Også situasjonen for innvandrere og asylsøkere i Storbritannia, Frankrike og Italia ble kritisert på flere punkter i kommissærens rapporter etter besøkene. Rapport etter besøket i Nederland vil først foreligge i 2009.

Kommissæren viste i forbindelse med den voldelige situasjonen etter valget i Armenia våren 2008 og konflikten mellom Russland og Georgia i Sør-Ossetia høsten 2008, at det er mulig å yte betydelige bidrag til beskyttelse av menneskerettighetene med relativt begrensede ressurser.

Kommissærens arbeid bidro bl.a. til opprettelse av en alternativ og uavhengig undersøkelseskommisjon for å etterforske de voldelige hendelsene i Armenia i mars etter presidentvalget i landet. Hendelsene førte til unntakstilstand i landet, flere dødsfall og fengsling av en rekke demonstranter som tilhørte eller støttet opposisjonen. Kommissæren var imidlertid ved utgangen av 2008 fortsatt bekymret for situasjonen for flere av de fengslede demonstrantene, hvorav flere fortsatt ikke var løslatt, men var blitt straffedømt på tvilsomt grunnlag.

I annet halvår av 2008 hadde kommissæren hovedfokus på menneskerettssituasjonen og den humanitære krisen utløst av krigen mellom Russland og Georgia i Sør-Ossetia. Kommissæren presenterte seks prinsipper for beskyttelse av sivilbefolkningens menneskerettigheter og for å avhjelpe den humanitære krisen, som fikk bred oppslutning fra medlemslandene og tjente som målestokk for Europarådets evaluering av fremgang på disse områdene. Kommissæren var i tiden like etter den væpnede konflikten den eneste internasjonale aktøren som hadde tilgang til konfliktområdet, og spilte en nøkkelrolle for utveksling av fanger samt for å avklare skjebnen til savnede personer. Kommissæren har fått bred anerkjennelse for sitt arbeidet knyttet til konflikten, inkludert for rapportenes faktiske og objektive karakter, noe som har muliggjort hans samarbeid med alle partene i konflikten.

Kommissæren avla også våren 2008 besøk til Russland, hvoretter han rapporterte om sammenfallende informasjon fra flere kilder som tydet på en radikal reduksjon i forsvinninger og påstander om tortur i Tsjetsjenia, samt en økt følelse av sikkerhet blant befolkningen. Blant utestående spørsmål var bl.a. manglende eller ineffektiv straffeforfølgning av ansvarlige for tidligere utenomrettslige eller vilkårlige henrettelser og forsvinninger, herunder en avklaring av skjebnen til forsvunne under anti-terroroperasjonene i 1999-2000.

Kommissæren avla ingen besøk til Norge i 2008.

3.4 Den europeiske torturovervåkingskomiteen (CPT)

Den europeiske komiteen for forebygging av tortur (torturovervåkingskomiteen – CPT) overvåker medlemslandenes oppfølging av Den europeiske konvensjonen mot tortur og annen umenneskelig og nedverdigende behandling. Målet er å forebygge brudd på Den europeiske menneskerettskonvensjon, som forbyr tortur og umenneskelig eller nedverdigende behandling eller straff. CPT besøker medlemslandene periodisk eller ad hoc for å føre tilsyn med behandlingen av personer som er fratatt sin frihet, og besøker bl.a. fengsler, politiarrester, psykiatriske institusjoner og mottakssentre for immigranter hvor disse er fratatt sin frihet. Komiteen skal ha fri tilgang til de aktuelle stedene og mulighet til å ha fortrolige samtaler med de frihetsberøvede. Komiteen er også i regelmessig dialog med myndighetene i medlemslandene.

CPTs rapporter etter besøkene offentliggjøres i utgangspunktet ikke uten det berørte medlemslandets samtykke. Det er imidlertid en klar trend at stadig flere land tillater offentliggjøring. Men et mindre antall land følger dessverre fortsatt ikke denne linjen. Russland har for eksempel bare offentliggjort én av 14 CPT rapporter. Norge arbeider sammen med bl.a. de nordiske land for at åpenhetslinjen skal vinne bredest mulig tilslutning.

Torturovervåkningskomiteen presenterte sin årsrapport (som dekker perioden 1. august 2007 til 31. juli 2008) for Ministerkomiteen 15. oktober 2008. Komiteen avla i den nevnte perioden periodiske besøk til 11 land (Kypros, Danmark, Finland, Latvia, Litauen, Malta, Moldova, Portugal, Serbia, Spania og Sveits) og ad hoc besøk til 7 land (Albania, Armenia, Tsjekkia, Russland, Makedonia, Ukraina og Storbritannia).

Selv om medlemsstatenes vilje til å samarbeid med komiteen i perioden generelt var god, rapporterte CPT om at institusjoner i en rekke av de besøkte landene hadde advart frihetsberøvede mot å klage til torturkomiteen, og/eller hadde forhørt dem etter besøket om hva de hadde uttalt til komiteen. Denne type intimiderende handlinger må anses totalt uakseptable. Ifølge komiteen hadde den videre under flere av besøkene problemer med å få adgang til de frihetsberøvedes sykejournaler, og ba om at medlemslandene sørget for regler som sikret komiteen adgang til disse.

CPT hadde i oktober 2008 høynivådialog med tyrkiske myndigheter bl.a. om fengselsforholdene for PKK-lederen Abdullah Öcalan, som har sittet i mer enn ni år som eneste fange på fengselsøya Imrali. Tyrkia samtykket våren 2008 i offentliggjøring av CPTs rapport om komiteens besøk til fengselsøya i mai 2007, som bl.a. hadde som formål å undersøke anklager fra Öcalans advokater om at han var utsatt for kronisk tungmetallforgiftning. CPT konkluderte i rapporten etter besøket med at Öcalan ikke hadde vært gjenstand for forgiftning. Komiteen uttrykte imidlertid sterk bekymring for Öcalans mentale helse grunnet mangeårig isolasjon, og mente at fengselsforholdene var i strid med Den europeiske menneskerettskonvensjonen. Tyrkia viste i sine kommentarer til rapporten til at Öcalan er en terroristleder ansvarlig for drapet på ca. 35.000 personer, og at soningsforholdene er nødvendige for å forhindre Öcalan fra å fortsette sin terrorvirksomhet fra fengslet.

I desember 2008 hadde CPT også høynivådialog i Pristina for å diskutere komiteens fortsatte arbeid i Kosovo i tråd med eksisterende avtaler undertegnet i august 2004 mellom Europarådet og FNs interimadministrasjon i Kosovo (UNMIK).

CPT innledet i 2008 studier av bruken av elektrisk sjokkutstyr i rettshåndheving og under varetekt med sikte på å utvikle standarder for å forebygge mishandling. Denne type utstyr skal være i stadig mer utbredt bruk. Komiteen så også på forholdene for personer fratatt friheten med grunnlag i utlendingslovgivning. Siktemålet er å videreutvikle komiteens standarder på området, sett i lys av det stadig økende antall innvandrere med ulovlig opphold i Europa.

Andre temaer CPT var særlig opptatt av i 2008 var situasjonen for fanger utsatt for langvarig isolasjon og med «faktiske» livstidsdommer, bruk av diplomatisk forsikring i forbindelse med deportering, samt situasjonen for ungdomsforbrytere, med særlig vekt på at disse bør holdes atskilt fra voksne.

Det var ingen besøk til Norge i 2008, og det er heller ikke planlagt noen for 2009. Komiteen har besøkt Norge fire ganger, senest i 2005.

3.5 Den europeiske kommisjon for demokrati gjennom lovgivning (Venezia-kommisjonen)

Den europeiske kommisjon for demokrati gjennom lovgivning (Venezia-kommisjonen) ble opprettet i 1990. Formålet var å støtte demokratiseringsprosessen i de sentral- og østeuropeiske land ved å gi juridisk assistanse til utformingen av grunnlover og andre sentrale lover i stater som er bygget på demokratiet og rettsstatens prinsipper.

Etter at Russland ble med i 2001 er alle Europarådets medlemsstater medlemmer i Kommisjonen, men også andre er med. I 2008 hadde Venezia-kommisjonen 54 stater med fullt medlemskap, 1 stat med assosiert medlemskap og 8 observatørstater. Dessuten deltar EU og OSSE, samt Sør-Afrika, som er gitt en spesiell status i Kommisjonen. Norge har tidligere bidratt til finansieringen av samarbeidet med Sør-Afrika.

Kommisjonens viktigste oppgave er å gi konkrete råd i pågående lovgivning. Kommisjonen ga i 2008 råd til Albania, Armenia, Aserbajdsjan, Bosnia-Hercegovina, Bulgaria, Finland, Kirgisistan, Moldova, Montenegro, Serbia, den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia og Ukraina. I tillegg er Kommisjonen blitt holdt underrettet om utviklingen i konstitusjonelle spørsmål i medlems- og observatørstatene.

Kommisjonen arbeider dessuten med utredninger og studier av mer generell karakter. I 2008 vedtok Kommisjonen bl.a. studier og utredninger om demokratisk kontroll med forsvaret, om blasfemi og religiøs intoleranse, om dobbelt stemmerett for individer som tilhører nasjonale minoriteter, om lovgiverinitiativ, om sperregrenser ved valg til nasjonalforsamlinger, og en kodeks for politiske partier. Kommisjonen avga også to rådgivende uttalelser til Den europeiske menneskerettighetsdomstolen.

Venezia-kommisjonen forestår et praktisk og juridisk samarbeid mellom medlemsstatenes forfatningsdomstoler og høyesterett. Den har i denne sammenheng opprettet en database over rettsavgjørelser (CODICES). Kommisjonen arrangerer, i samarbeid med et eller flere medlemsstater, lokale seminarer om spørsmål innenfor sitt virkeområde. Dette skjer ofte innenfor en seminarrekke som Kommisjonen har igangsatt, UNIDEM.

Kommisjonens geografiske virkeområde er gradvis blitt utvidet også utenfor Europa. Venezia-kommisjonen har institusjonaliserte bånd til *Southern African Judges Commission, Ibero-American Conference of Constitutional Justice* og enkelte asiatiske forfatningsdomstoler. Av særlig interesse er det at Ministerkomiteen i 2007 godkjente at Kommisjonen kunne starte et samarbeid med *Union of Arab Constitutional Courts and Councils.* En avtale mellom Venezia-kommisjonen og den arabiske unionen av forfatningsdomstoler ble undertegnet i Cairo i juni 2008. Norge finansierer dette samarbeidet. Innenfor denne rammen åpnes det også for kontakt med og assistanse til palestinske justismyndigheter.

Lovrådgiver Jan Helgesen, UD, er norsk medlem av Venezia-kommisjonen. Han ble i 2007 valgt til Kommisjonens president. Professor Fredrik Sejersted, Juridisk Fakultet, Universitetet i Oslo, ble i 2008 oppnevnt som norsk varamedlem. Han møter fast i Kommisjonen når Helgesen er president.

3.6 Europarådets kommisjon mot rasisme og intoleranse (ECRI)

Den europeiske kommisjonen mot rasisme og intoleranse (ECRI) er et uavhengig overvåkningsorgan som har som målsetting å bekjempe vold, diskriminering og fordommer mot personer eller grupper av personer basert på bl.a. rase, farge, språk, religion, nasjonalitet eller etnisk opprinnelse.

ECRI utarbeider generelle anbefalinger om tiltak for å bekjempe rasisme og intoleranse. I 2008 forberedte ECRI sin 12. generelle anbefaling, som gjelder tiltak for bekjempelse av rasisme og rasistisk diskriminering i idrett.

Videre overvåker ECRI situasjonen mht. rasisme og intoleranse i medlemslandene, herunder vurderer nasjonal lovgivning og politikkutforming med sikte på å kunne gi nasjonale myndighetene råd om relevante tiltak for å bekjempe rasisme og intoleranse.

ECRI legger i sin overvåkning vekt på å ha nær kontakt med det sivile samfunn i medlemslandene, i tillegg til nasjonale myndigheter, og har av denne grunn blitt kritisert av enkelte medlemsland for å være et talerør for frivillige organisasjoner. Myndighetenes synspunkter tas imidlertid inn som vedlegg til ECRIs rapport dersom det aktuelle medlemslandet ønsker det.

ECRI fremla i 2008 rapporter om Andorra, Latvia, Liechtenstein, Malta, Moldova, Nederland, San

Marino, Serbia og Ukraina. I tillegg ble det foretatt flere såkalte kontaktbesøk til medlemsland.

ECRIs fjerde rapport om Norge, som bygger på kontaktbesøket i mars 2008, ble vedtatt av ECRI i desember 2008 og fremmet for Ministerkomiteen i februar 2009.

ECRI fremhever i rapporten at det er gjort fremgang på en rekke områder siden publiseringen av ECRIs tredje rapport om Norge i 2004. Dette gjelder spesielt i forhold til styrking av det rettslige vernet mot diskriminering. ECRI påpeker at til tross for fremgang, er det flere saker som gir grunnlag for bekymring. Dette dreier seg hovedsakelig om situasjonen for ungdom på boligmarkedet og i skolesituasjonen. Det er skjevheter i boligsektoren og det er mangel på tolking. Det må også gjøres mer arbeid for å fremskaffe data over faktiske tilfeller av rasediskriminering og over minoritetsgruppers stilling på flere områder. Regjeringen vil fremme en ny handlingsplan i løpet av våren 2009. Et tiltak i handlingsplanen vil være å vurdere nødvendig oppfølging som følge av anbefalingene fra ECRI.

3.7 Forum for demokrati (FFD)

Forum for demokrati (FFD) ble opprettet i 2005 for å styrke demokratiet, politisk frihet og borgernes deltakelse i samfunnet. Forumet skal gi impulser til Europarådets løpende arbeid for å sikre og konsolidere demokratiet i den europeiske region. Det samler deltakere fra så vel politiske partier som sentral- og lokaladministrasjonen, frivillige organisasjoner og akademia. Det legges vekt på dialog, debatt og utveksling av erfaringer.

Etter lanseringen av forumet i Warszawa i 2005 er det organisert tre samlinger. Den første fant sted i Moskva i 2006 og dreide seg om de politiske partiers rolle i byggingen av demokratier, mens den andre dreide seg om det gjensidige avhengighetsforholdet mellom demokrati og menneskerettigheter. Den ble avholdt i Stockholm, med meget bred deltakelse fra alle parter.

Den tredje samlingen fant sted i Madrid i 2008 og hadde e-demokrati som tema, med hovedvekt på at denne tilleggskanalen for demokratisk praksis og deltakelse kan bidra til bedre innsyn, ansvarliggjøring og gjøre de demokratiske institusjonene mer lydhøre. Det kan også bidra til å styrke borgernes demokratiske engasjement og øke tilgangen til den demokratiske prosess.

4 Det faglige samarbeidet på hovedområdene. Menneskerettigheter og likestilling

4.1 Menneskerettigheter

Styringskomiteen for menneskerettigheter (CDDH) arbeider med utvikling og beskyttelse av menneskerettighetene og møtes to ganger i året.

I løpet av 2008 ferdigbehandlet komiteen et utkast til konvensjon om innsyn i offentlige dokumenter. Dette har vært en viktig oppgave for komiteen, og Norge har vært en pådriver i arbeidet. Selv om det på enkelte punkter kunne vært ønskelig med en konvensjon som gikk lenger i å gi tilgang til offentlige dokumenter, var det viktig å få vedtatt et utkast som flest mulig av Europarådets medlemsstater kan akseptere. Konvensjonen ble endelig vedtatt av Ministerkomiteen i november 2008, og vil bli åpnet for undertegning i forbindelse med Europarådets justisministerkonferanse i Tromsø i juni 2009.

CDDH følger gjennomføringen av reformene som ble vedtatt i mai 2004 for å sikre Menneskerettsdomstolens fremtid. Komiteen har også nedsatt en refleksjonsgruppe som skal vurdere ytterligere tiltak for å bedre domstolens situasjon. Gruppen har hatt flere møter i 2008. Norge prioriterer dette arbeidet høyt. CDDH har på bakgrunn av refleksjonsgruppens arbeid vedtatt at en arbeidsgruppe skal utarbeide utkast til vedtekter for EMD. Det forventes at refleksjonsgruppen avgir en rapport til CDDH i løpet av mars 2009 med forslag til ytterlige tiltak for å sikre EMDs fremtid.

CDDH har utarbeidet forslag til mer effektive prosedyrer for rask etterlevelse av EMDs dommer samt avsluttet oppfølgingen knyttet til den nasjonale delen av reformpakken som ble vedtatt i 2004.

I forbindelse med Russlands manglende ratifisering av protokoll 14 til EMK undersøker CDDH om EMD kan sette i verk enkelte av tiltakene i protokoll 14 uten at den er ratifisert av Russland.

I samarbeid med Nederlands innenriksdepartement avholdt Europarådet i november 2008 konferansen *«Human Rights in culturally diverse societies: Challenges and perspectives»*. CDDH vil i 2009 følge opp resultatene fra konferansen. Under konferansen lanserte Europarådet to håndbøker om henholdsvis bruken av religiøse symboler i det offentlige rom og om forholdet mellom ytringsfriheten og hatefulle ytringer.

CDDH arbeidet videre med å utarbeide retningslinjer for beskyttelse av menneskerettigheter i forbindelse med hurtig avgjørelse av asylsaker og et utkast til tilrådning om menneskerettigheter for medlemmer av de væpnede styrker. Arbeidet videreføres i 2009.

4.2 Likestilling

Styringskomiteen for likestilling (CDEG) arbeider for like muligheter og rettigheter for kvinner og menn, mot vold mot kvinner og med integrering av likestilling i Europarådet og medlemslandene. Norge deltok i 2008 aktivt i styringskomiteens nettverk om integrering. Ministerkomiteen vedtok høsten 2007 en anbefaling om standarder for likestilling. Anbefalingen er nå oversatt til norsk og vil bli benyttet i det videre arbeidet for integrering av likestilling på ulike områder.

Videre har CDEG utarbeidet et forslag til anbefaling om kvinners og menns roller i konfliktforebygging og fredsarbeid. Forslaget ble behandlet i Ministerkomiteen i 2008, men det er så langt ikke oppnådd enighet om alle forslag.

En anbefaling om kjønnsforskjeller i helsepolitikken ble vedtatt i 2008, og vil kunne være et nyttig dokument for å integrere et kjønnsperspektiv i nasjonalt helsearbeid.

CDEG vil tidlig i 2009 sluttføre arbeidet med en håndbok i «*Gender budgetting*» og vil arrangere en konferanse om temaet i Aten i mai 2009 i samarbeid med greske myndigheter.

4.3 Menneskehandel

Arbeidet mot organisert kriminalitet er betydelig styrket ved at *Europarådets nye konvensjon mot menneskehandel* trådte i kraft 1. februar 2008. Norge ratifiserte konvensjonen 17. januar 2008, og konvensjonen trådte i kraft for Norge 1. mai 2008.

Konvensjonen er pr. februar 2009 undertegnet av 20 land og ratifisert av ytterligere 20 stater.

Konvensjonen baserer seg i hovedsak på samme definisjon for menneskehandel som den såkalte Palermo-protokollen til FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, men den gjelder i tillegg for handel med mennesker innenfor det enkelte lands grenser. Europarådskonvensjonen har som formål å forebygge utnyttelse av menn, kvinner og barn bl.a. til prostitusjon, tvangsarbeid og organhandel. Den skal særlig sikre reell beskyttelse av ofrene og deres menneskerettigheter, men også sørge for straffeforfølgelse av bakmenn.

Europarådet har gjennomført en omfattende kampanje for å sikre undertegning og ratifisering av konvensjonen av flest mulig land og øke kunnskapen og bevisstheten om menneskehandel hos ulike målgrupper. De mest berørte land har fått støtte til å utforme nasjonal lovgivning som fremmer iverksettelse av konvensjonens bestemmelser og til ikke-juridiske tiltak for å hindre menneskehandel.

Konvensjonen setter opp en todelt overvåkningsmekanisme. Det uavhengige overvåkningsorganet *«Group of Experts against Trafficking in Human Beings» (GRETA)* skal føre tilsyn med at statspartene etterlever sine konvensjonsforpliktelser. Det mer politiske organet Partskomiteen, bestående av statspartenes representanter i Ministerkomiteen, skal på grunnlag av GRETAs rapporter og konklusjoner gi anbefalinger til statspartene om tiltak mot menneskehandel.

Partskomiteen møttes for første gang i desember 2008. Den vedtok da sin forretningsorden og valgte GRETAs medlemmer (13 av maks 15), herunder Hanne Sophie Greve, lagdommer og tidligere dommer ved Den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg. Medlemmene er valgt for en periode på 4 år, med start 1. januar 2009.

Det knytter seg forventninger til GRETA, som er etablert for å påse at statene oppfyller sine forpliktelser i henhold til konvensjonene. GRETA møttes for første gang i februar 2009. Hanne Sofie Greve ble valgt til GRETAs president.

Handel med kvinner for seksuell utbytting har også vært et viktig tema i styringskomiteen for likestilling. Europarådets visegeneralsekretær har sammen med FNs spesialrådgiver for likestilling gitt forskere i oppdrag å foreta en global studie av menneskehandel med fokus på tiltak for å hindre menneskehandel og behovet for fremtidig innsats på feltet. Rapporten skal presenteres i april 2009.

4.4 Vold mot kvinner og vold i hjemmet

På Europarådets tredje toppmøte i Warszawa i 2005 ble det besluttet å iverksette en treårig europeisk kampanje for bekjempelse av vold mot kvinner, herunder vold i nære relasjoner. Norge spilte en aktiv rolle i å legge til rette for vedtaket, og bidro til å lansere prosessen gjennom en konferanse i Oslo under Norges formannskap i Europarådet i 2004.

Europarådets kampanje (2006-2008) ble avsluttet med en konferanse i Strasbourg i juni 2008 med 44 land representert, hvorav 18 på politisk nivå. Statssekretær Astri Aas-Hansen ledet den norske delegasjonen. Hun la frem den norske regjeringens tiltak på området, herunder handlingsplanen «Vendepunkt» som ble lansert i desember 2007, og som gjelder for tidsrommet 2008-2011.

På konferansen ble bl.a. behovet for en ny konvensjon mot vold i nære relasjoner diskutert. Norge og en rekke andre land stilte seg positive til å starte et arbeid med sikte på å lage en slik konvensjon. I løpet av høsten ble dette spørsmålet drøftet videre i Ministerkomiteens rapportørgrupper for menneskerettigheter (GR-H) og rettslig samarbeid (GR-J). Det var i utgangspunktet noe ulike syn på om man burde ha en konvensjon mot alle former for kjønnsbasert vold mot kvinner eller en konvensjon begrenset til vold i nære relasjoner, og om denne i så fall i prinsippet skulle være kjønnsnøytral eller ikke. Norge ga uttrykk for generell støtte til alt arbeid mot vold mot kvinner, men hadde likevel en preferanse for avgrensning av en ny konvensjon til vold i nære relasjoner, som i prinsippet skulle være kjønnsnøytral, samtidig som et kjønnsperspektiv skulle legges til grunn ved konvensjonens utforming. Særlig sentralt er det at et fremtidig konvensjonsarbeid omfatter barn som lever i familier hvor det utøves slik vold - selv om de ikke selv fysisk utsettes for vold. Det ble fra norsk side lagt vekt på hensynet til å få en mest mulig konkret og effektiv konvensjon, som vil være noe mer enn en politisk programerklæring.

Avgrensningen av konvensjonsarbeidet var fortsatt ikke avklart ved utgangen av 2008. Arbeidet med en ny konvensjon ventes å komme i gang i 2009.

Vold i nære relasjoner er et prioritert saksområde for regjeringen. Det er fra norsk side foreslått at vold i nære relasjoner skal være temaet for den europeiske justisministerkonferansen som skal avholdes i Tromsø i juni 2009. Konferansen har derfor fått tittelen *«Breaking the silence - united against domestic violence»*.

5 Juridisk samarbeid

5.1 Sivilrettslig samarbeid

Styringskomiteen for sivilrettslig samarbeid (CDCJ) søker å fremme effektive og demokratiske rettssystemer i medlemslandene med særlig fokus på de sentral- og østeuropeiske landene samt i Sør-Kaukasus. Komiteen arbeider videre for å fremme juridisk samarbeid innenfor forvaltningsrett, familierett, statsborgerskap og asyl- og flyktningspørsmål.

I 2008 ble en revidert Europarådskonvensjon om adopsjon vedtatt av Ministerkomiteen og åpnet for undertegning. Konvensjonen skal erstatte den tidligere adopsjonskonvensjonen av 1967. Norge undertegnet den reviderte konvensjonen som første land, sammen med Armenia, Danmark, Finland, Island og Storbritannia, 27. november 2008. Norge deltok aktivt i utformingen av konvensjonen.

Som oppfølgning av justisministerkonferansen i 2007 er det besluttet å opprette en ekspertgruppe om barnevennlig rettspleie.

5.2 Strafferettslig samarbeid

Viktige saker under styringskomiteen for strafferettslig samarbeid (CDPC) i 2008 har vært:

- Forberedelser til Europarådets justisministerkonferanse i Norge i 2009.
- Utkast til tilrådning til medlemslandene om *«European Rules for Juvenile Offenders subject to Sanctions or Measures»*.
- Arbeid med en ny konvensjon om forfalskning av legemidler og lignende forbrytelser som truer folkehelsen.
- Diskusjon om ny konvensjon om vold i nære relasjoner/vold mot kvinner
- Oppfølging av resolusjon nr. 2 fra justisministerkonferansen på Lanzarote i 2007 om barnevennlig rettspleie.
- Effektivisering og forbedring av strafferettslig samarbeid over landegrensene.

Norge ratifiserte 29. april 2008 tilleggsprotokollen til Europarådets konvensjon om datakriminalitet, om kriminalisering av rasistiske og fremmedfiendtlige handlinger begått gjennom datasystem.

Europarådets justisministerkonferanse arrangeres jevnlig og vanligvis hvert år. Det ble imidlertid ikke holdt noen konferanse i 2008. Norge skal være vertskap for Europarådets neste justisministerkonferanse i 2009. Konferansen vil finne sted i Tromsø 17.–19. juni. På konferansen drøfter justisministrene fra Europarådets 47 medlemsland aktuelle justispolitiske utfordringer og hvilke spørsmål Europarådet bør arbeide med. Det vises til punkt 4.4 for nærmere omtale.

5.3 Folkerettslig samarbeid

Norge legger stor vekt på arbeidet i Europarådets folkerettskomité (CAHDI). Ekspedisjonssjef Rolf Einar Fife i Utenriksdepartementet ble høsten 2008 valgt til leder i komiteen. CAHDI er et forum for meningsutveksling og samordning av synspunkter om aktuelle folkerettslige spørsmål. Komiteen foretar blant annet systematiserte gjennomganger av staters forbehold til sentrale multilaterale traktater. Dette muliggjør samordnende reaksjoner på uholdbare forbehold, f.eks. uspesifiserte reservasjoner til menneskerettighetstraktater under henvisning til nasjonale grunnlover eller shariah (islamsk rett).

På forespørsel avgir CAHDI også uttalelser til Ministerkomiteen. Komiteen utarbeidet i 2008 en rapport med retningslinjer for samordning mellom EU-landenes forpliktelser etter EU-retten og forpliktelsene som følger av Europarådets konvensjoner. Dette skjedde på bakgrunn av en voksende praksis med klausuler i Europarådskonvensjoner som unntar områder der EU-landene har overført kompetanse til fellesskapsorganer, såkalte frakoblingsklausuler («*disconnection clauses*»). CAHDI påpekte behovet for å sikre enhetlig oppfyllelse av konvensjonenes forpliktelser, og ga rettesnorer for hvordan dette best kan sikres. Rapporten ble fremlagt for Ministerkomiteen og vedtatt.

De seneste årene har en fast post på komiteens agenda vært snarlig ikrafttredelse av protokoll 14 til Den europeiske menneskerettskonvensjonen.

På anmodning fra Ministerkomiteen vil CAHDI i 2009 utarbeide en uttalelse om de folkerettslige spørsmål knyttet til en eventuell foreløpig iverksettelse av enkelte prosedyrer for å styrke domstolens saksbehandlingskapasitet. CAHDI fokuserte i 2008 også på spørsmål knyttet til utviklingen for internasjonale domstoler og tribunaler, og forholdet mellom nasjonal gjennomføring av FN-sanksjoner og respekt for menneskerettighetene. Videre drøftet komiteen aktuelle temaer innen internasjonal humanitærrett, praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstolen og Europarådets arbeid i den internasjonale kampen mot terror.

5.4 Internasjonal terrorisme

To nye konvensjoner i Europarådets regi om henholdsvis forebygging av terrorisme og finansiering av terrorisme trådte i kraft i 2007. Konvensjonen om forebygging av terrorisme pålegger blant annet statene å kriminalisere offentlig oppfordring til terrorhandlinger, rekruttering til terrorisme, og opplæring i terrorhandlinger. Norge var aktivt med på å utarbeide konvensjonen. Fra norsk side har man vært særlig opptatt av at arbeidet skal gi konkrete resultater, og at man må unngå at arbeidet til Europarådet og til FN overlapper hverandre. Konvensjonen trådte i kraft 1. juni 2007. Norge undertegnet konvensjonen 9. april 2008.

For Norges del er kriminaliseringsforpliktelsene i konvensjonen fulgt opp i ny straffelov (straffeloven 2005) § 136 om oppfordring, rekruttering og opplæring til terrorhandlinger, jfr. Ot.prp. nr. 8 (2007 – 2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. Bestemmelsen ble vedtatt ved lov av 7. mars 2008 og vil tre i kraft samtidig med straffeloven 2005 for øvrig. Fordi man ønsket å ratifisere konvensjonen så snart som mulig, før ikrafttredelsen av straffeloven 2005, ble det fremmet forslag om et nytt tilsvarende straffebud mot oppfordring, rekruttering og opplæring til terrorhandlinger i gjeldende straffelov (straffeloven 1902), se Ot.prp. nr. 79 (2007-2008) Om lov om endring av straffeloven 1902 mv. (straffebud mot oppfordring, rekruttering og opplæring til terrorhandlinger)). Forslaget til ny § 147 c ble vedtatt ved lov av 3. desember 2008 og trådte i kraft straks. Ratifikasjon forberedes nå.

Europarådet har oppnevnt en egen ekspertkomité (CODEXTER) som samordner arbeidet mot terrorisme. I CODEXTER deltar i tillegg til medlemslandene også OSSE, EU, OECD, Interpol, Europol, og FN som observatører. Kampen mot terrorisme er et viktig samarbeidsområde mellom Europarådet og OSSE. CODEXTER diskuterte i 2008 bl.a. spørsmål tilknyttet bruk av internett i terrorøyemed, utfordringer mht. til bruk av falsk identitet, rettssikkerhet i forbindelse med listeføringer og forholdet mellom ytringsfriheten og oppfordring til terrorhandlinger.

5.5 Kampen mot korrupsjon

Gruppen av stater mot korrupsjon («*Group of States against Corruption*» - GRECO) er Europarådets overvåkingsorgan for nasjonal gjennomføring av Europarådets konvensjoner mot korrupsjon og andre anti-korrupsjonsinstrumenter. Gruppen er åpen for alle jurisdiksjoner som erklærer seg villig til å delta i gruppens program for gjensidige evalueringer. GRECO har nå 47 medlemmer. Antallet medlemmer har vært jevnt voksende.

GRECO er i dag et etablert og anerkjent organ i den internasjonale innsatsen for å bekjempe korrupsjon. Norge vil bli evaluert i gruppens tredje evalueringsrunde tidlig i 2009.

6 Helse og sosiale spørsmål

6.1 Offentlig helse

Helsekomiteen (CDSP) har fra 2008 norsk leder. Komiteen har fulgt opp helseministerkonferansen i Bratislava 2007 om migrasjon og mobilitet, og det ble i 2008 etablert en ekspertgruppe på feltet mobilitet, migrasjon og tilgang til helsetjenester, som også har norsk ledelse. Ekspertgruppen arbeider for å påvirke likhet i helsetjenester og tilgang til helsetjenester ut fra et menneskerettighetssyn. Et viktig arbeidsfelt framover er papirløse immigranter og deres tilgang til helsetjenester.

Helsekomiteen avsluttet i 2008 et arbeid for å utvikle et referanseverktøy for Europarådet innen mental helse, etikk og menneskerettigheter. Målsetningen var å bestemme hvilke komponenter som er essensielle i forhold til pasientrettigheter, menneskerettigheter og sosial samhørighet i nasjonal politikk for mental helse. Helsekomiteen har videre hatt et samarbeid med bioetikkomiteen i arbeidet med utforming av anbefalinger innen genetisk testing på helseområdet (se også punkt 6.4).

Norge ledet i 2008 komiteen for organtransplantasjon (CD-P-TO) under delavtalen for den europeiske farmakopéen (EDQM). Komiteen arbeider med å utvikle regelverk og retningslinjer på europeisk nivå for utvikling av sikkerhet og kvalitet ved transplantasjon av organer, vev og celler, og har utarbeidet en oppdatert håndbok på dette feltet. Håndboken er mye brukt i det daglige donasjons- og transplantasjonsarbeidet, og EU planlegger å adoptere den som et referanseverk. Dette arbeidet skal avsluttes i løpet av 2009. EUs utarbeidelse av regelverk bygger i stor grad på Europarådets arbeid på dette området. Derfor er det viktig for Norge å delta på feltet. Komiteen har i 2008 også arbeidet med etiske forhold knyttet til organdonasjon.

Delavtalen for folkehelse (CD-P-SP) ble avviklet i 2008. To ekspertgrupper under Komiteen for beskyttelse av forbrukerhelse (CD-P-SC) har i 2008 arbeidet innen områdene kosmetikk og matkontaktmaterialer. Norge ledet arbeidet i ekspertkomiteen for kosmetikk i 2008. På norsk initiativ ble det satt i gang et arbeid med sikte på en resolusjon mot unødvendig medisinsk anvendelse av stoffer i kosmetiske produkter som brukes for å bekjempe og motvirke infeksjonssykdommer. Det videre arbeid innen denne ekspertkomiteen vil fokusere på grenseområdeprodukter, legemiddelnære produkter, samt produkter som injiseres i huden i kosmetisk hensikt. Som ikke-EU-medlemsland har Norge særlig interesse av å delta i dette arbeidet fordi det har innflytelse på EUs lovarbeide på områdene. Norge får dermed mer ut av EØS-avtalen ved denne deltakelsen.

Innen matkontaktmaterialer arbeides det med retningslinjer relatert til metaller som emballasjemateriale, samt med å risikovurdere råstoffer brukt i produksjonen. Aktivitetene i disse komiteene skal fra og med 2009 inngå i aktivitetene til delavtalen for Europarådets europeiske farmakopé (EDQM).

Den nye komiteen for legemidler og legemiddelbehandling (CD-P-PH) hadde sitt første møte i april 2008 der kompetanseområdet samt aktivitetsprogrammene til komiteens tre ekspertgrupper ble fastsatt. Ett av komiteens formål er å sørge for pasientsikkerhet og lik tilgang til legemidler. Også denne komiteen er blitt flyttet fra delavtalen for folkehelse til delavtalen for den europeiske farmakopéen med virkning fra 1. januar 2008. Ekspertgruppene arbeider blant annet med å vurdere legemidlers reseptstatus, å forbedre legemiddel-behandlingen i befolkningen og med å forhindre forfalskning av legemidler og annen legemiddelrelatert kriminalitet.

Det viktigste arbeidet i komiteen for blodsikkerhet (CD-P-TS) i 2008 har vært å oppdatere retningslinjene for fremstilling, bruk og kvalitetssikring av blodkomponenter, som brukes over hele Europa samt i Australia og New Zealand. Dette arbeidet er viktig for det norske arbeidet med «Veileder for transfusjonstjenesten i Norge» (utgitt av Helsedirektoratet). Arbeidet i CD-P-TS koordineres med arbeidet i EU og WHO på blodområdet.

6.2 Bioetikk

Bioetikkomiteen (CDBI) behandler spørsmål knyttet til konvensjonen om menneskerettigheter og biomedisinkonvensjonen. Sistnevnte konvensjon har som formål å beskytte verdigheten og identiteten til alle mennesker, og garantere integritet og andre grunnleggende rettigheter i forbindelse med bruk av biomedisin. Konvensjonen ble ratifisert av Norge i 2007.

CDBI har utarbeidet flere tilleggsprotokoller og tilrådninger knyttet til konvensjonen. Norge har i stor grad vært i forkant med å utarbeide regelverk innen mange av de aktuelle områdene (biobankloven, bioteknologiloven, lov om psykisk helsevern, transplantasjonsloven m.v.). Komiteens håndtering og diskusjon av etiske problemstillinger knyttet til biomedisin er av betydning for Norge. Samtykkeprinsippene i CDBIs protokoll for biomedisinsk forskning er for eksempel innarbeidet både i biobankloven og den nye helseforskningsloven.

I 2008 har komiteen startet vurderingen av retningslinjer for arbeidet i forskningsetiske komiteer. En arbeidsgruppe skal utrede muligheten for å lage en tilleggsprotokoll for hvordan resultater fra genetiske undersøkelser skal kunne anvendes i forbindelse med forsikringsspørsmål. I tillegg diskuteres det om prinsippene i retningslinjene om beskyttelse av menneskerettigheter og verdighet for personer med psykiske lidelse eller utviklingshemming skal videreføres i en tilleggsprotokoll til konvensjonen. Hensikten er å få et dokument som kan være juridisk bindende. Komiteen har også tatt tak i problemstillingen *Treatment in end-of- life situations,* og planlegger et seminar med dette tema våren 2010.

Det vil i 2009 være 10 år siden biomedisinkonvensjonen (Oviedo) trådte i kraft. CDBI planlegger å markere dette.

6.3 Narkotikasamarbeidet

Pompidougruppen er Europarådets tverrfaglige samarbeidsgruppe for narkotikaspørsmål på ministernivå. Norge har i 2008 deltatt i styret i gruppen og leder arbeidet med behandlingsspørsmål. Gruppens formål er å medvirke i kampen mot narkotika med vekt på å redusere tilbud og etterspørsel. Gruppen arbeider med behandling, forebygging, etikk, rettshåndheving, flyplassproblematikk og forskning i nært samarbeid med andre regionale og internasjonale organisasjoner.

Regjeringen ser på Pompidougruppen som et viktig forum for utveksling av informasjon og utvikling av tiltak. I november avholdt formannskapslandet Polen en konferanse for å evaluere arbeidet så langt i arbeidsprogramperioden 2007-2010. Norge deltok på statssekretærnivå, og tok til orde for fortsatt vektlegging av arbeidet for å bedre kommunikasjonen mellom praksisfeltet, forskning og aktørene som deltar i politikkutforming.

6.4 Den reviderte europeiske sosialpakt

Sosialpakten er den viktigste avtalen på det sosiale området i Europarådet. Den omfatter barns og ungdoms rettigheter, familie- og likestillingsrettigheter, vern av arbeidstakere ved opphør av arbeidsforhold, vern av organisasjonsfrihet og retten til arbeid, sikring mot sosial utestenging og retten til bolig. Norge ratifiserte Den reviderte europeiske sosialpakten (av 1996) i 2001.

Arbeidet har i 2008 vært preget av innføringen av nye rapporteringsskjemaer og landenes gjennomføring av bestemmelsene i pakten. Norge hadde tre saker til behandling i Regjeringskomiteen i mai 2008 på bakgrunn av Ekspertkomiteens rapport vedrørende Norge. Sakene relaterte seg til artiklene 2, 4 og 10 i den reviderte sosialpakten.

Saken vedrørende artikkel 2 gjelder muligheten i norsk lovgivning til i visse tilfeller å arbeide inntil 16 timer i døgnet. Dette er et forhold Norge har fått spørsmål om en rekke ganger. Det ble ikke vedtatt noen tilrådninger eller advarsler mot Norge.

Saken vedrørende artikkel 4 gjelder adgangen arbeidstakerne har til å frasi seg arbeidsmiljølovens vern mot trekk i lønn gjennom skriftlig forhåndsavtale med arbeidsgiver. Det ble redegjort for at departementet i høringsbrev høsten 2008 har foreslått begrensninger i denne adgangen, og dette ble positivt mottatt av Regjeringskomiteen.

Saken vedrørende artikkel 10 gjelder manglende studiestøtte til tredjelandsborgere. Det ble ikke vedtatt noen advarsel eller tilrådning mot Norge, men komiteen oppfordret regjeringen til å bringe situasjonen i samsvar med Sosialpakten.

6.5 Sosial utjevning og sosialpolitikk

På oppdrag fra Styringskomiteen for sosial samhørighet (CDCS) har en ekspertgruppe i 2008 avgitt rapport om sosial samhørighet i det 21 århundre. Rapporten «Mot et aktivt, rettferdig og sosialt samhørig Europa» favner vidt, og CDCS skal stå for koordineringen av gjennomføringen av rapporten i

de mest relevante styringskomiteene i Europarådet.

En ministerkonferanse i Moskva om sosial samhørighet ble avholdt 26. – 27. februar 2009. Temaet for konferansen var *«Investing in social cohesion: Investing in stability and the well-being of society»*.

En handlingsplan for perioden 2006-2015 for personer med nedsatt funksjonsevne ble vedtatt av Ministerkomiteen i 2006. Det er etablert et eget Forum (CAHPAH) som følger opp handlingsplanen og hvor Norge deltar. I tillegg har Norge i 2008 vært valgt inn i Forumets byrå. Norge deltok videre i en egen ekspertgruppe om personer med nedsatt funksjonsevne og aldring, og eldre personer med nedsatt funksjonsevne. Gruppen vil levere sin rapport med anbefalinger i løpet av 2009. Forumet (CAHPAH) skal evalueres i 2009.

7 Nasjonale minoriteter. Migrasjons- og integreringsspørsmål

7.1 Nasjonale minoriteter

Rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter utgjør grunnlaget for Europarådets engasjement på området. Konvensjonens formål er å hindre diskriminering og fremme full likestilling for nasjonale minoriteter, garantere deres organisasjons- og ytringsfrihet, samt fremme deres kultur. Rammekonvensjonen pålegger statene å rapportere til Europarådet om lovgivning og andre tiltak som er gjennomført for å sette prinsippene i rammekonvensjonen ut i live. Norges 2. rapport om nasjonale minoriteter ble behandlet i 2007.

Norge deltar i ekspertkomiteen for spørsmål som gjelder romafolket (sigøynere) og i ekspertkomiteen for nasjonale minoriteter (DH-MIN). Komiteene er viktige fora for erfaringsutveksling om politikkutforming, tiltak og god praksis i berørte land.

Europarådet er også engasjert i arbeidet med minoritetsspråk. Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk har som hovedformål å fremme bruken av minoritetsspråk eller språk som blir brukte i deler av et land. Norge sendte inn sin 4. rapport om oppfølging av denne pakten 1. juli 2008.

På hele dette området samarbeider Europarådet nært med OSSEs høykommissær for nasjonale minoriteter.

7.2 Migrasjon og integreringsspørsmål

Styringskomiteen for integrerings- og migrasjonsspørsmål (CDMG) leder arbeidet med spørsmål knyttet til integrering og innvandring. I forbindelse med planlegging og gjennomføring av den neste konferansen i Europarådets regi for ministere med ansvar for migrasjonsspørsmål, har komiteen i 2008 hatt en større gjennomgang av statenes oppfølging av slutterklæringen fra ministerkonferansen i Helsingfors i 2002.

Den 8. Europarådskonferanse for integrerings- og migrasjonsministere ble avholdt i september 2008 i Kiev. Konferansen samlet deltakere fra de fleste medlemslandene i Europarådet. I tillegg deltok flere land og organisasjoner som observatører.

Konferansen fokuserte på behovet for å se migrasjon, sosialt samhold og utviklingsspørsmål i sammenheng. Det ble lagt vekt på at Europarådet er unikt plassert for å følge opp migrasjonsspørsmål, ved at avsender-, transitt- og mottakerland er representert. I slutterklæringen fra konferansen bes Europarådet om å utvikle en helhetlig tilnærming til økonomisk migrasjon, utvikling og sosialt samhold. Europarådet blir også bedt om å bistå medlemslandene i implementeringen av en slik tilnærming gjennom utveksling av informasjon og opplæring.

Styringskomiteen er i ferd med å iverksette prosjekter som følger opp slutterklæringen fra konferansen.

8 Barn og ungdom

8.1 Barnepolitisk samarbeid

Europarådets barnepolitiske samarbeid har to forankringspunkter. Det ene er Ekspertkomiteen for sosialpolitiske tiltak for familier og barn (CS-SPFC), som ledes av Norge. Det andre forankringspunktet er en administrativ samordningsenhet i direktoratet for sosial samhørighet (DG-III) i sekretariatet. Enheten har ansvar for oppfølgingen av programmet *«Building a Europe for and with Children»,* et handlingsprogram for barn og unges rettigheter som berører de fleste direktorater i Europarådet. Ekspertkomiteen arbeider nært samarbeid med enheten og aktivitetene i handlingsprogrammet.

Gjennom ledelse av Ekspertkomiteen har Norge en nøkkelrolle i utformingen av komiteens aktiviteter. Komiteen har i 2008 tatt initiativ til å kartlegge medlemslandenes oppfølging av Tilrådning 5 (2005) om barns rettigheter på barne- og ungdomsinstitusjoner. Det er utarbeidet en rapport som vil foreligge i første halvår 2009. Det har også vært gjennomført et seminar og en høring med barn og unge fra enkelte medlemsland som har bodd/bor på barne- og ungdomsinstitusjoner.

Komiteen har fått utarbeidet retningslinjer og opplegg for informasjon, opplæring og implementering av til Tilrådning 19 (2006) om statlig politikk for foreldrestøttende tiltak («*positive parenting*»), samt gjennomført erfarings- og kunnskapsutveksling på europeisk nivå om foreldrestøttende tiltak. Komiteen startet i 2008 arbeidet med en bred kartlegging av familiepolitiske tiltak i medlemslandene.

I tillegg til komparative analyser vil det bli opprettet en database som grunnlag for kunnskapsoverføring og politikkutforming i det enkelte medlemsland. Opplegget er utviklet i samarbeid med medlemslandene, forskningsinstitusjoner, EU, frivillige organisasjoner og andre. En rapport fra studien vil bli presentert på familieministerkonferansen i Wien i 2009.

Norge har hatt og har et nært samarbeid med enheten som følger opp handlingsprogrammet for å styrke barns og unges rettigheter i Europa. I 2008 la Norge frem en rapport om norsk politikk og tiltak for å forebygge vold mot barn og unge. Portugal, Romania og Italia har lagt frem lignende nasjonale rapporter. Rapportene har blant annet bidratt til å skape et grunnlag for å utvikle en ny strategi for Europarådets satsing for barn og unges rettigheter generelt og for å forebygge vold og overgrep mot barn og unge spesielt. Norge er representert i et utvalg som arbeider med retningslinjer og implementering av tiltak for å forebygge vold mot barn.

Norge deltar videre i komiteen som forbereder program og sluttdokumenter til familieministerkonferansen i Wien i juni 2009. Konferansens vil denne gangen ta utgangspunkt i fallende fødselsrater i medlemslandene og fokusere på sosiale, kulturelle og økonomiske tiltak for å øke fødselsratene.

8.2 Ungdomspolitisk samarbeid

Europarådets arbeid med ungdomspolitiske saker utvikles og gjennomføres i nært samarbeid mellom medlemslandene, frivillige internasjonale barne- og ungdomsorganisasjoner, nasjonale ungdomsråd i medlemslandene og andre grupper som arbeider med ungdomsspørsmål internasjonalt. Denne samarbeidsformen setter Europarådet i en særstilling sammenliknet med andre mellomstatlige organisasjoner som er engasjert i ungdomspolitiske saker.

Samarbeidet mellom medlemslandene finner i første rekke sted i styringskomiteen for ungdomsspørsmål (CDEJ), som omfatter alle de 49 landene som har sluttet seg til Europarådets kulturkonvensjon. De ikke-statlige barne- og ungdomsorganisasjonene og andre relevante partnere har en egen rådgivende komité. Styringskomiteen og den rådgivende komiteen drøfter og beslutter i fellesskap hovedprioriteringene på ungdomsområdet.

Europarådets arbeid på ungdomsområdet forvalter store ressurser gjennom driften av ungdomssentrene i Strasbourg og Budapest, og ved fordeling av tilskudd fra Det europeiske ungdomsfondet. Det er etablert en egen Programkomité, med åtte representanter fra departementer som

har ansvar for ungdomspolitikken i medlemslandene og åtte representanter fra frivillig sektor, gjennom internasjonale barne- og ungdomsorganisasjoner og nasjonale ungdomsråd. Programkomiteen avgjør hvilke organisasjoner som skal få gjennomføre kurs i ungdomssentrene og fordeler midler fra Det europeiske ungdomsfondet til ulike barne- og ungdomsprosjekter.

Det europeiske ungdomssenteret i Strasbourg gjennomgikk i 2007 og 2008 en omfattende rehabilitering. Barne- og likestillingsdepartementet innvilget et særskilt bidrag på 1 mill. kroner til rehabiliteringen.

Europarådet har inngått en samarbeidsavtale med EU-kommisjonen på ungdomsområdet. Den omfatter tilbud om opplæring og ledertrening for europeisk ungdom, et samarbeid om forskning og kunnskapsinnhenting på barne- og ungdomsområdet og et samarbeid med de ikke europeiske landene i Middelshavsområdet og Midt-Østen. Samarbeidsavtalen omfatter også prosjektet «europeisk kunnskapsdatabase om ungdoms situasjon i medlemslandene».

Europarådets 8. konferanse for statsråder med ansvar for ungdomspolitikk ble avholdt i Kiev, Ukraina, 10. – 11. Oktober 2008. Formålet med konferansen var å diskutere og trekke opp retningslinjene for Europarådets arbeid på det ungdomspolitiske området de kommende 10 åra. Hovedtemaene var likestilling og ungdomspolitikk, ungdomspolitiske bidrag til kulturelt mangfold og interkulturell dialog, ungdommens adgang til sosiale rettigheter og hvordan ungdomspolitikken kan bidra til interkulturell dialog og solidaritet. 40 land var representert, hvorav 23 delegasjoner var ledet av statsråder eller statssekretærer. 55 ungdomsrepresentanter fra internasjonale ikkestatlige organisasjoner og nasjonale ungdomsråd deltok også på konferansen.

Konferansen vedtok en erklæring som trekker opp retningslinjer og anbefalinger for Europarådets politikk på ungdomsområdet. Erklæringen trekker spesielt fram ungdomspolitikkens tverrsektorielle karakter, behovet for en bedre samordning av barnepolitikken og ungdomspolitikken i Europarådet, samarbeidet med Europakommisjonen på ungdomsområdet og den rolle de to ungdomssentrene og det europeiske ungdomsfondet spiller som ungdomspolitiske virkemidler. Konkrete anbefalinger og retningslinjer ble vedtatt på områdene menneskerettigheter og demokrati, det mangfoldige samfunnet, samt sosial inkludering av ungdom i samfunnet.

Ministerkomiteen fulgte opp erklæringen med en resolusjon om Europarådets ungdomspolitikk, som ble vedtatt 25. november 2008. Resolusjonen omfatter alle vesentlige punkter i Ungdomsministerkonferansens erklæring.

9 Idrett, kultur og media

9.1 Idrett

Europarådet er den eneste arenaen hvor alle europeiske lands myndigheter kan drøfte idrettspolitiske spørsmål. Europarådet har to konvensjoner på dette området om henholdsvis om antidoping og bekjempelse av tilskuervold. Dette er de viktigste områdene for idrettssamarbeidet, og Norge deltar fast i gruppen som overvåker medlemsstatenes oppfølging av disse to konvensjonene.

Norge deltar også i møtene i ad hoc komiteen med ansvar for å koordinere europeiske lands synspunkter i saker tilknyttet Verdens antidopingbyrå (WADA). Det har i 2008 vært debatt blant europeiske land om hvordan forholdet til WADA bør utvikles. Norge har, sammen med flere andre land, tatt til orde for en samarbeidslinje basert på en konstruktiv dialog.

Norge er medlem av den utvidete delavtalen for idrett (EPAS) som ble opprettet i 2007. EPAS fikk flere nye medlemmer i 2008 og omfatter nå 28 land (21 land i 2007). Det mest sentrale for Norge er den rolle EPAS spiller som arena for all-europeiske idrettsministermøter og som forum for utvikling av politikk og standarder på idrettsfeltet. I tillegg har EPAS en rolle i oppfølging av Det europeiske idrettscharter og i å initiere ulike samarbeidstiltak innenfor idrettsfeltet.

En viktig oppgave for EPAS i 2008 var gjennomføringen av den europeiske idrettsministerkonferansen som arrangeres annet hvert år. Her vedtok de europeiske idrettsministrene, i tråd med norske holdninger, den videre kurs for arbeidet til EPAS innenfor feltene etikk og autonomi i idretten. Aktuelle spørsmål knyttet til antidopingfeltet og samarbeidet mellom Europarådet og EU ble også drøftet.

9.2 Kultur

Som oppfølging av Europarådets toppmøte i Warszawa i 2005 har Styringskomiteen for kultur (CDCULT) i 2008 utarbeidet *Hvitboken om interkulturell dialog*. Hvitboken formulerer Europarådets prioriteringer og skal være et veiledende verktøy nasjonalt, regionalt og lokalt. Den religiøse dimensjonen i den interkulturelle dialogen har fått plass i dokumentet. Det legges også vekt på betydningen av interkulturell dialog i internasjonale sammenhenger.

Etter at Hvitboken ble vedtatt av Ministerkomiteen, ble det gjennomført en kulturministerkonferanse i Aserbajdsjan i desember 2008. Konferansen tok for seg interkulturell dialog som grunnlag for fred og bærekraftig utvikling i Europa og dets naboregioner. I erklæringen fra konferansen oppfordrer ministrene til styrket kontakt og utveksling på tvers av landegrensene. Det nylig etablerte europeiske Wergeland-senteret i Oslo brukes i dette arbeidet.

CDCULT fortsatte også arbeidet med gjennomgåelsen av kulturpolitikken i medlemslandene og la særskilt vekt på tiltak for å fremme kulturelt mangfold.

Som et ledd i oppfølgingen av UNESCO-konvensjonen om kulturelt mangfold oppdaterte medlemslandene oversiktene over sine presentasjoner i Europarådets publikasjon over landenes kulturpolitikk (www.culturalpolicies.net). Kompendiet knyttes direkte til oppfølgingen av Hvitboken om interkulturell dialog. Norsk kulturpolitikk er presentert i kompendiet.

CDCULT arbeidet videre med å definere en strategi for tverrkulturelt samarbeid blant medlemslandene, mellom Europarådet og aktuelle geografiske naboområder og for å videreutvikle forholdet til andre internasjonale organisasjoner.

9.3 Media

I Europarådet behandles mediepolitiske spørsmål i første rekke av Styringskomiteen for massemedia og nye kommunikasjonstjenester (CDMC) og Den faste komiteen for fjernsyn over landegrensene (T-TT). I tillegg til disse deltar Norge i Ekspertgruppen for menneskerettigheter i informasjonssamfunnet og inntil nylig også i Ekspertgruppen for mediemangfold.

Styringskomiteen har i 2008 drøftet i hvilken grad Europarådet bør engasjere seg i opphavsrettslige spørsmål. Norge er blant de land som ikke

ser et stort behov for at Europarådet utvider sitt engasjement på dette feltet, delvis fordi det håndteres av Verdensorganisasjonen for immaterielle rettigheter (WIPO) og andre organer som EU. Det kan likevel unntaksvis være grunner til å fravike dette prinsippet. Norge har derfor støttet et initiativ om å utarbeide en konvensjon om kringkasternes nærstående rettigheter, dvs. et bindende rettslig instrument om vern av kringkasternes rettigheter til egne sendinger, kringkastingssignal mv.

Bakgrunnen for initiativet er bl.a. at WIPO ikke har klart å komme til enighet om substansen i et globalt rettslig instrument selv om nær alle europeiske land har vært positive il initiativet. Flere EU-land støtter også utarbeiding av en konvensjon. Mange land mener en slik konvensjon bør være åpen for tiltredelse også fra land som ikke er medlemmer av Europarådet.

Styringskomiteen sluttførte i 2008 arbeidet med en erklæring om uavhengighet og funksjoner til reguleringsorganer på kringkastingssektoren, og en erklæring om fordeling og administrasjon av frekvenser når de analoge kringkastingsnett blir erstattet med digitale nett. Begge erklæringer ble vedtatt av Ministerkomiteen i 2008.

Styringskomiteen har drøftet et initiativ fra Parlamentarikerforsamlingen om at det bør etableres en særskilt mekanisme for overvåkning av ytringsfriheten på mediefeltet. Bakgrunnen er blant annet flere rapporter som viser grove brudd på ytringsfriheten på medieområdet. Styringskomiteen har vært delt i dette spørsmålet. Flere land ser en risiko for overlapping med arbeidet til eksisterende organer innen Europarådet samt også OSSEs arbeid på mediefeltet. Saken er drøftet i rapportørgruppen for menneskerettigheter (GR-H), der det var bred enighet om at det ikke var ønskelig med en ny formell overvåkningsmekanisme. Saken vil trolig bli vurdert på nytt i Styringskomiteen.

I 2008 har Styringskomiteen i to tilfeller utarbeidet veiledende regler i nært samarbeid med medieindustrien. I samråd med Den europeiske organisasjonen for internettleverandører (EuroISPA) har Styringskomiteen fastsatt retningslinjer for leverandører av internettjenester. Videre har komiteen, etter forslag fra Den europeiske organisasjonen for interaktivt software (*The Interactive Software Federation of Europe*), fastsatt retningslinjer for leverandører av online-spill.

Europarådskonvensjonen av 1989 om fjernsyn over landegrensene er ratifisert av 32 land, blant dem Norge. Den faste komiteen for fjernsynssendinger over landegrensene arbeider med en revisjon av konvensjonen. Det er enighet om at konvensjonen bør endres i tråd med EUs nye og utvidede TV-direktiv. Dette innebærer at konvensjonen blir utvidet til å gjelde også fjernsynslignende tjenester. Norsk posisjon samsvarer med EFTA-landenes posisjon ved den gjennomførte revisjonen av TV-direktivet. Problematiske spørsmål ved revisjonen er særlig jurisdiksjonsreglene og adgangen til å treffe tiltak mot rettede sendinger fra andre land. Det vurderes å gi den faste komiteen, som er opprettet i medhold av fjernsynskonvensjonen, utvidede muligheter for å overvåke gjennomføringen av den nye konvensjonen.

10 Utdanning og forskning

Samarbeidet på utdannings- og forskningsområdet i Europarådet skjer i regi av to styringskomiteer, én for utdanning (CD-ED) og én for høyere utdanning og forskning (CD-ESR). Norge har siden 2004 (med gjenvalg i 2006) vært representert i byrået for begge disse komiteene.

10.1 Høyere utdanning og forskning

Styringskomiteen for høyere utdanning og forskning har tre sentrale arbeidsområder: godkjenning av høyere utdanning, Bolognaprosessen og konkrete prosjekter. Dette er viktig områder for Norge.

UNESCO/Europarådets «Konvensjon om godkjenning av kvalifikasjoner vedrørende høyere utdanning i Europaregionen» (Lisboakonvensjonen) er helt sentral for arbeidet med utvikling av politikk og verktøy for godkjenning av kvalifikasjoner fra høyere utdanninger. Den rivende internasjonale utviklingen innen høyere utdanning gjør at det stadig er behov for å utvikle nye supplerende tekster til konvensjonen.

Bolognaprosessen har 46 deltakerland, og har som mål å gjennomføre et europeisk rom for høyere utdanning innen 2010.

Europarådet bidrar på flere måter: gjennom deltakelse i den internasjonale oppfølgingsgruppen (*Bologna Follow-up Group*), ved å utarbeide grunnlagsdokumenter og ved å assistere landene i Sørøst- og Øst-Europa gjennom rådgivning og egne ministermøter. Ministermøtet i Bolognaprosessen i London i 2007 ga i tillegg Europarådet i oppdrag å koordinere erfaringsutveksling om utviklingen av nasjonale kvalifikasjonsrammeverk mellom deltakerlandene, og dette har resultert i en rapport til ministermøtet i Leuven i april 2009.

Styringskomiteen for høyere utdanning og forskning startet i 2007 et nytt «flaggskipsprosjekt» om universitetenes rolle i skjæringspunktet mellom humanisme og marked, en redefinering av høyere utdanningsinstitusjoners verdier og funksjoner i det 21 århundre.

Komiteen har også prosjekter om interkulturell dialog og andre temaer av betydning for det tverrgående arbeidet i Europarådet. I 2008 har det vært mye kontakt med Arab League Educational, Cultural and Scientific Organization (ALECSO) som har 22 medlemsland. Kunnskapsdepartementet støttet i oktober 2008 en konferanse i Strasbourg om høyere utdannings rolle i arbeidet for å fremme demokratisk kultur og interkulturell dialog.

For å gjøre arbeidet i komiteen mer synlig, har CD-ESR de siste årene arrangert en årlig konferanse i serien Council of Europe Higher Education Forum og – siden 2004 – publisert resultatene av arbeidet sitt i bokserien Council of Europe Higher Education Series.

10.2 Skole og opplæring

Styringskomiteen for utdanning (CD-ED) har ansvar for samarbeidet om skole og opplæring. Språkopplæring, historieundervisning, opplæring i demokrati, menneskerettigheter og interkulturell dialog er viktige områder innenfor dette samarbeidet. Satsingene har høy prioritet i Norge.

Norge betaler et årlig grunntilskudd til og deltar i virksomheten til Det europeiske senteret for moderne språk (ECML - *European Center for Modern Languages*) i Graz. Arbeidet organiseres som prosjekter i tematiske fireårsprogrammer. Hovedtemaene i programmet for 2008-2011 er vurdering, flerspråklighet, kontinuitet i opplæringen, og innhold og opplæring i andre fag gjennom fremmedspråk. De viktigste målgruppene er lærerutdannere, forskere og personer som er involvert i utviklingsarbeid og nettverk innen fremmedspråkopplæring. Samarbeidet med ECML er på norsk side forankret i Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen, og norske ressurspersoner deltar på ulike nivåer i utviklingsprosjektene i ECMLs regi. Flerspråklighet og fremmedspråk er viktige og svært aktuelle områder i forbindelse med de oppgaver Kunnskapsdepartementet har i forbindelse med reformene i norsk grunnopplæring, jf. St.meld. nr. 23 (2007-2008) Språk bygger broer – språkstimulering og språkopplæring for barn, unge og voksne.

Norge deltar i prosjektet *«The Image of the Other in History Teaching»,* som ble lansert i handlingsplanen vedtatt på Europarådets tredje toppmøte i Warszawa 2005. Målene for prosjektet er:

- å foreslå generelle retningslinjer for utvikling av historieundervisning innenfor rammeverket for interkulturell dialog,
- å foreslå strategier, metoder og instrumenter for å bruke disse generelle retningslinjene i spesifikke prosjekter, og
- å komme med forslag om opplæringen til involverte i læringsprosessen innenfor historiefaget.

En rekke seminarer på europeisk nivå er avholdt, og en konferanse i 2009 vil handle om erfaringene fra prosjektet. Historieprosjektene anses som viktige for å bygge ned motsetninger mellom medlemsland i Europa. Å skape enighet mellom naboland når det gjelder hva som har skjedd i fortid, vil kunne være med på å bygge et fredeligere Europa. Historieprosjektene har blant annet bidratt til utvikling av læremidler for historieundervisning om Svartehavsområdet og Kypros og et arbeid om Europa og den islamske innflytelsen.

Norge er aktiv deltaker i prosjektet Policies and Practices for Teaching Socio-Cultural Diversity, og støtter prosjektet både økonomisk og faglig. Prosjektet ferdigstilles i 2009 og avsluttes med en konferanse i Oslo. Prosjektet er viktig fordi det handler om hvordan skolen skal forholde seg til et økende sosiokulturelt mangfold blant elevene, noe som er et meget aktuelt spørsmål i hele Europa, også i Norge.

Norge har bidratt økonomisk til Europarådets prosjekt Education of Roma Children in Europe. Norge har en liten Roma-befolkning, men det er viktig at de tiltak som blir iverksatt hos oss kan dra lærdom av tiltak som har hatt positiv effekt i andre land.

Prosjektet *Teaching Remembrance – Education for the prevention of crimes against humanity* inngår i arbeidet med opplæring i menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap. Norge støtter Europarådets arbeid på dette området, og de nesten femti forskjellige landene med ulik historie i Europarådet gjør dette arbeidet svært fruktbart, spennende og ikke minst framtidsrettet. Prosjektet retter søkelyset mot folkemord, i første rekke holocaust, men også andre folkemord og forbrytelser mot menneskeheten som har skjedd i løpet av forrige århundre, både i Europa og i andre deler av verden. Hensikten er å holde oppmerksomheten ved like om fortidens folkemord og forbrytelser mot menneskeheten, for at ikke disse skal gjenta seg.

Statssekretær Lisbet Rugtvedt deltok på konferansen *Teaching Remembrance: for a Europe of freedom and rule of law*, som fant sted i Nürnberg 5.-7. november 2008. Kunnskapsdepartementet deltok på Europarådets Forum for menneskerettigheter i Strasbourg 9-10 oktober 2008, og støtter aktivt opp om dette arbeidet.

10.3 Det europeiske Wergelandsenteret

Slutterklæringen fra Europarådets toppmøte i Warszawa i 2005 inneholdt en anbefaling om å opprette et *ressurssenter for arbeidet med opplæring til demokrati, menneskerettigheter og interkulturell forståelse.* Norge fremsatte i 2006 et tilbud til Europarådet om å bidra til å opprette et slikt senter. Tilbudet fra Norge ble drøftet i relevante fora i Europarådet, og i desember 2007 ga Ministerkomiteen sekretariatet i oppdrag å oppta forhandlinger med Norge. Forhandlingene ble avsluttet i juni 2008.

Den fremforhandlede avtalen ble godkjent av Ministerkomiteen i møte 10. juli og undertegnet i Strasbourg 16. september 2008. Regjeringen la fram *Stortingsproposisjon nr. 86 (2007 – 2008) om inngåelse av samarbeidsavtale av 16. september 2008 mellom Norge og Europarådet.* Stortinget samtykket i avtalen 23. oktober 2008. Avtalen mellom Norge og Europarådet følger som vedlegg 3 til denne meldingen.

Til grunn for avtalen ligger Europarådets og Norges felles grunnverdier om å fremme en kultur for demokrati, respekt for menneskerettigheter og interkulturell forståelse. Formålet med senteret, som har fått navnet Det europeiske Wergelandsenteret, er å være et ressurssenter for alle Europarådets 47 medlemsland i arbeidet med opplæring i interkulturell forståelse, demokrati og menneskerettigheter. Senteret skal drive forskning, tilby etter– og videreutdanning for lærere og lærerutdannere, være informasjonsbase, og utgjøre en plattform og et møtested for relevante aktører.

Wergelandsenteret skal samarbeide nært med Europarådet, og relevante norske og internasjonale organisasjoner. Senteret er etablert som en stiftelse etter norsk lov og senterets virksomhet er underlagt norsk lovgivning. Norge har forpliktet seg til å bidra med en grunnfinansiering på NOK 6.5 mill (2008 prisnivå) til dekning av fullt utstyrte lokaler og finansieringen av et grunnprogram. Senteret kan motta bidrag fra andre medlemsstater, fra internasjonale organisasjoner eller andre givere som ønsker å samarbeide med senteret og bidra til dets arbeid.

Europarådet har forpliktet seg til å samarbeide med senteret for å nå senterets mål og gjennomføre dets handlingsprogram. Europarådet skal videre betrakte senteret som en privilegert samarbeidspartner når det gjelder arbeidet innenfor områdene demokrati, menneskerettigheter og interkulturell forståelse.

Wergelandsenteret er unikt fordi det har konkrete mål og en konkret målgruppe: lærere og lærerutdannere, samt andre relevante aktører innenfor feltet interkulturell dialog, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap. For Norge betyr senteret et bidrag til interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap. Europarådets verdier skal fremmes gjennom senterets arbeid, som dermed vil kunne spille en viktig rolle for en positiv utvikling på dette feltet.

Det er betydelig interesse for Det europeiske Wergelandsenteret fra både inn- og utland. Mange land og internasjonale organisasjoner ønsker samarbeid. Gjennom databasen og nettverket som senteret skal opprette og drifte, vil norske institusjoner og miljøer kunne trekkes inn i et internasjonalt samarbeid på feltet.

11 Kulturminneforvaltning og naturforvaltning

Styringskomiteen for kulturarv og landskap (CDPATEP – *Steering Committee for Cultural Heritage and Landscape*) arbeider med vern av den fysiske kulturarven i Europa, herunder kulturlandskap, kulturmiljø og kulturminner. Styringskomiteen CDPATEP har ansvar for fire konvensjoner:

- Granada-konvensjonen (*Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe,* Granada, 1985)
- Valetta-konvensjonen (*Convention for the Protection of the Archaeological Heritage of Europe* (revised), Valletta, 1992).
- Den europeiske landskapskonvensjonen (*The European Landscape Convention,* Florence, 2000)
- Rammekonvensjonen om verdien av kulturarv for samfunnet (*Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society* – FARO-konvensjonen, 2005).

Norge sluttet seg til Den europeiske landskapskonvensjonen i 2001, som det første av medlemslandene i Europarådet. Konvensjonen gir ny forståelse av landskapet som leveområde for mennesker og tema for demokratisk debatt. Iverksettelse av konvensjonen i Norge bidrar til å fremme livskvalitet og helse, det lokale selvstyret, bærekraftige lokalsamfunn og attraktive steder.

Gjennom det europeiske samarbeidet får Norge informasjon og inspirasjon fra andre land. Gjensidig bistand og informasjon er basert på frivillige bidrag. Det er etablert et nordisk nettverk med økonomisk støtte fra Nordisk Ministerråd.

Rammekonvensjonen om kulturarvens verdi for samfunnet ble ratifisert av Norge 27. oktober 2008 som første vestlige land. Konvensjonen er nyskapende og tar fatt i de samfunnsmessige verdier av kulturarven. Den understreker at kulturarven tas vare på fordi den fyller viktige funksjoner i samfunnet som grunnlag for sosial, kulturell og økonomisk utvikling der bærekraft står sentralt. Konvensjonen knytter utnyttelsen av kulturarven opp mot demokratibygging og forsøker å bygge vern mot misbruk av kulturminner i konflikter.

For å kunne følge opp ministerkonferansene til FNs økonomiske kommisjon for Europa (UNECE) når det gjelder temaene biologisk mangfold og naturforvaltning, ble det i 1995 startet et samarbeid mellom Europarådet og FNs miljøprogram (UNEP), og som omfatter frivillige organisasjoner. Dette er et ledd i oppfølgingen av den såkalte paneuropeiske strategien for biologisk mangfold og landskapsvern.

Resolusjonen om biologisk mangfold, som ble vedtatt på ministerkonferansen *«Environment for Europe»* i Kiev i 2003, er retningsgivende for arbeidet i styringskomiteen. Resolusjonen setter konkrete mål for hvordan tapet av det biologiske mangfoldet skal stanses innen 2010. På ministerkonferansen til UNECE i Beograd i oktober 2007, ble målsettingene fra Kiev fulgt opp gjennom ministererklæringen og en egen erklæring om biologisk mangfold.

Norge bidrar økonomisk til flere store prosjekter for å sikre biologisk mangfold på Balkan og i Sør-Kaukasus. Det gjøres løpende evaluering av prosjektene blant annet med tanke på erfaringsoverføring til andre land i regionen.

12 Regionalt og kommunalt samarbeid

Europeisk komité for lokalt og regionalt demokrati (CDLR) arbeider med lokalt selvstyre, kommunal økonomi og forvaltning og den statlige styringen av kommunesektoren. Komiteen har en aktiv dialog med Europarådets kongress for lokale og regionale myndigheter. I 2008 omfattet arbeidet blant annet demokratisk deltakelse, etikk, reformer på regionalt nivå, og erfaringer med modeller for interkommunalt samarbeid.

I 2008 startet også arbeidet i Europarådets nye «Felles plattform for strategien for innovasjon og godt styresett på lokalt nivå» («*Stakeholders' Platform on the Strategy for Innovation and Good Governance*»), hvor Ministerkomiteen, Parlamentarikerforsamlingen, Kongressen for lokale og regionale myndigheter i Europarådet, Konferansen for frivillige organisasjoner og CDLR er representert, sistnevnte med en norsk representant. Strategien lister opp 12 prinsipper for godt styresett på lokalt nivå, og seks pilotland (Belgia, Bulgaria, Italia, Norge, Spania og Ukraina) har startet et oppfølgingsarbeid.

KS har hovedansvaret for prosjektet i Norge i samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet. Norske kommuner vil bli involvert. Flere andre land har meldt interesse for å delta. Senteret for ekspertise på lokalreformer utfører sekretariatsoppgaver, og stiller til disposisjon verktøy og metoder.

Senteret for ekspertise om lokalreformer ble opprettet i 2006 som et prøveprosjekt, og ble i 2008 vedtatt videreført på permanent basis. Senteret har et rådgivende styre hvor Europarådets kommunalkongress og CDLR er representert. Senteret arbeider med prosjekter som skal styrke kommunesektorens kapasitet i arbeidet med lederskap, offentlig etikk, tjenesteyting og innbyggernes deltakelse i lokale beslutningsprosesser. I 2008 ble det gjennomført prosjekter i åtte land i Sørøst-Europa og Sør-Kaukasus. Senteret har også bidratt vesentlig til utviklingen av Europarådets nye strategi for innovasjon og godt styresett på lokal nivå.

En database for dokumenter om lokalt og regionalt demokrati (LOREG -*Local and Regional Democracy Library*) ble lansert i Strasbourg i juni 2008. Norge deltar aktivt i arbeidet med basen både for å engasjere flere av Europarådets medlemsland, bidra til utarbeidelse av informasjonsmateriell og ved selv å benytte basen aktivt for formidling av aktuelle norske lover og andre dokumenter på temaet.

CDLR har også god kontakt med Forumet for demokratiets framtid, for å følge opp saker av relevans for kommunesektoren. I 2008 fant Forumet sted i Madrid 15 -17 oktober med tema «E-demokrati: Hvem våger?»

Den europeiske konferansen for ministere med ansvar for regional planlegging (CEMAT) arbeider for bærekraftig regional utvikling i Europa. Ministrene har ansvar for å gjennomføre punkt II-7 i handlingsplanen fra Europarådets toppmøte 17. mai 2005 i Warszawa.

Dette gir også Norge et ansvar for å bedre folks livskvalitet ved å utvikle og støtte integrerte politikkområder innen miljø, landskap og planlegging. Regelverk og praksis må åpne for lokale initiativ og kreativitet, og oppmuntre folk til å være med på å skape samfunn der de selv ønsker å bo og arbeide.

Ministrene i CEMAT samles hvert tredje år, neste gang våren 2010 i Russland. I mellomperioden følges arbeidet opp av en komité (CSO CEMAT).

13 Dyrevern

Hensikten med Europarådets arbeid med dyrevern er å utvikle felles standarder med utgangspunkt i at alle land har en moralsk forpliktelse til å påse at dyrs helse og velferd ikke utsettes for unødig risiko når det i forskjellige sammenhenger er nødvendig å bruke dyr.

Europarådet har 5 konvensjoner om dyrevern. Under konvensjonen som omhandler produksjonsdyr det opprettet en fast komité (T-AP). Den utarbeider anbefalinger for nye arter samt forbedrer og harmoniserer betingelsene for bruk av dyr det allerede finnes anbefalinger for, basert på oppdatert vitenskapelig dokumentasjon og praktisk erfaring.

Arbeidet er viktig for Norge fordi Europarådet på dette området som på flere andre områder danner basis for annen europeisk lovgivning på området. Ved aktiv deltakelse i Europarådet kan Norge derfor bidra til å påvirke også annen internasjonal lovgivning.

Dyrevelferd er et viktig område for Norge. Fokus på dyrevelferd kan bidra til å heve standarden i hele Europa. Fra norsk side ønsker man derfor å videreføre arbeidet i Europarådet på dette området.

Utenriksdepartemetet

t i l r å r :

Tilråding fra Utenriksdepartementet av 17. april 2009 om Norges deltakelse i Europarådet i 2008 blir sendt Stortinget.

Vedlegg 1

Innlegg av statssekretær Elisabeth Walaas på det 118. ministermøtet i Europarådet, Strasbourg 7. mai 2008

Hr. President,

La meg ta opp fire korte punkter.

For det første: land som blir medlem av Europarådet påtar seg klare forpliktelser når det gjelder å respektere og fremme et pluralistisk demokrati, menneskerettighetene og rettstatens prinsipper. Når og hvor vi ser en utvikling i motsatt retning, slik vi dessverre gjør i Europa i dag, vil Norge være blant de som tar opp slike spørsmål i denne organisasjonen. Jeg viser til hva kansler Merkel påpekte i sin tale nylig til Parlamentarikerforsamlingen: «Når det gjelder menneskerettigheter er det ikke noe som heter et internt spørsmål». Vi har faktisk en forpliktelse til å engasjere oss.

For det andre: jeg er redd vi fremdeles har lang vei igjen før vi innfrir løftet vi alle ga på Warszawatoppmøtet om å sikre Menneskerettskonvensjonens effektivitet fremover. Vi er kollektivt ansvarlige for at Konvensjonen fungerer optimalt. Vi vil i denne sammenheng rette en sterk appell til Russland og den nye Dumaen om å ratifisere Protokoll 14 uten ytterligere forsinkelser. Videre påligger det medlemsstatene å samarbeide fullt ut med Domstolen. Parlamentarikerforsamlingens rapporter om påståtte forsøk på å kneble personer som har klaget til Domstolen gir grunn til stor uro i denne forbindelse.

For to måneder siden i Oslo undertegnet den norske utenriksminister og Europarådets generalsekretær en avtale om å opprette et Menneskerettighetsfond. Målet med dette fondet er å støtte nasjonale tiltak for å iverksette Menneskerettighetskonvensjonen, og på den måten bidra til at Domstolens arbeidsbyrde reduseres. Vi er glad for den interesse som medlemsland viser for å bidra til Fondet.

For det tredje: vi gir sterk støtte til et nærmere samarbeid mellom Europarådet og EU. Vi ønsker et sterkt og livskraftig partnerskap, og vil arbeide aktivt sammen med andre medlemsland for å styrke den politiske dialog og utvikle konkret samarbeid mellom Europarådet og EU. Det er grunn til å ønske velkommen fremgang på flere områder, ikke minst det konstruktive møtet i Strasbourg nylig med EU kommisær Ján Figel om interkulturell dialog. I det videre arbeid med å iverksette avtalen med EU ønsker vi å se en intensivering av arbeidet med å realisere felles prosjekter for å styrke demokratiet, rettstaten og menneskerettighetene i de nye demokratiene. La meg også si i denne sammenheng at Norge støtter en oppgradering av Europarådets representasjon overfor EU i Brussel i tråd med anbefalingen i Juncker-rapporten.

For det fjerde Herr President: Europarådet gjør et viktig arbeid for å styrke interkulturell dialog. Vi hilser velkommen og støtter hovedkonklusjonene i rapporten om interkulturell dialog som er fremlagt. Vi tror tiden nå er inne for at Europarådet oppnevner en ledende europeisk personlighet til å ta dette viktige arbeidet videre i organisasjonen.

Økt kunnskap og forståelse er nødvendig for å bekjempe intoleranse og ekstremistiske synspunkter. Ikke minst er det behov for en politikk og aktiviteter som fokuserer på ungdom og utdannelse når vi skal bygge et mer inkluderende Europa. Norge tilbyr å etablere et europeisk ressurssenter for opplæring i interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap i Oslo i samarbeid med Europarådet. Vi setter pris på all mulig støtte i denne sammenheng.

Takk, Hr. President.

Vedlegg 2

Norsk tilslutning til Europarådskonvensjoner i 2008

Undertegning

9. april 2008: Europeisk konvensjon om forebygging av terrorisme
ETS nr. 196

29. april 2008: Tilleggsprotokoll som gjelder kriminalisering av rasistiske og fremmedfiendtlige handlinger begått i et datasystem til Konvensjon om datakriminalitet ETS nr. 189

27. oktober 2008: Europarådets rammekonvensjon om kulturarvens verdi for samfunnet ETS 199

27. november 2008: Europeisk konvensjon om adopsjon av barn (revidert) ETS nr. 202

Ratifikasjon

17. januar 2008: Europarådets konvensjon om tiltak mot menneskehandel ETS nr. 197

12. februar 2008: Sivilrettslig konvensjon mot korrupsjon ETS nr. 174

29. april 2008: Tilleggsprotokoll som gjelder kriminalisering av rasistiske og fremmedfiendtlige handlinger begått i et datasystem til Konvensjon om datakriminalitet ETS nr. 189

27. oktober 2008: Europarådets rammekonvensjon om kulturarvens verdi for samfunnet ETS 199

Vedlegg 3

Samarbeidsavtale mellom Norge og Europarådet om Det europeiske ressurssenteret for opplæring i interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap

Regjeringen i Kongeriket Norge og Europarådet (heretter: partene)

ETTERSOM Europarådets Ministerkomité, i møte nr. 1014 i Parlamentarikerforsamlingen (12. desember 2007) ønsket velkommen det norske initiativet om å etablere et europeisk ressurssenter for opplæring i interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap («senteret») som skal samarbeide med Europarådet,

ETTERSOM begge parter deler målsetningen om å fremme interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap og tror at senteret kan spille en viktig rolle for å nå dette målet,

ETTERSOM samarbeid mellom Europarådet og Norge om senteret vil styrke gjennomslagskraften for arbeidet og være til fordel for begge parter (i gjensidig respekt for hverandres autonomi),

ETTERSOM det er nødvendig for partene å inngå en avtale som definerer de overordnede prinsippene og målene, i tillegg til de konkrete rammene, for sitt gjensidige samarbeid om senteret, er enige om følgende:

Artikkel 1 Formål

På grunnlag av Europarådets og Regjeringen i Kongeriket Norges felles grunnleggende verdier og prinsipper og i arbeidet med å nå målene om å fremme demokratisk kultur, respekt for menneskerettigheter, interkulturell dialog og forståelse, er oppdraget og mandatet for senteret å støtte og fremme partenes arbeid på disse områdene. På den måten bidrar senteret til implementeringen av Europarådets prinsipper og mål for utdanning i statene som har underskrevet Den europeiske kulturkonvensjonen, slik de fremgår i de relevante strategiske anbefalinger[1].

Artikkel 2 Senterets formål

Senteret skal være et ressurssenter for Europarådets medlemsstater når det gjelder opplæring i interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap.

Senteret skal drive og støtte forskning på opplæring i interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap.

Senteret skal tilby etter- og videreutdanning og støtte for lærere og lærerutdannere når det gjelder opplæring og faglig utvikling i interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap.

Senteret skal spre informasjon og tjene som en plattform og et møtested for forskere, lærere, lærerutdannere, politikkutformere og andre relevante aktører.

Senteret skal samarbeide med Europarådet på grunnlag av Europarådets og Norges felles verdier og mål for opplæring i interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap.

Artikkel 3 Målgruppene

Senterets målgrupper vil i hovedsak bestå av formidlere, praktikere, forskere, administratorer og beslutningstakere innenfor opplæring i interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap og beslektede områder innenfor formell og ikke-formell opplæring.

Artikkel 4 Strategiske mål

Senteret vil hovedsakelig samarbeide med de relevante enhetene i Europarådets Generaldirektorat IV, og spesielt med the Directorate of School, Out-of-School and Higher Education og the Directorate of Youth and Sport. Senteret skal etter behov samarbeide med andre av Europarådets organer og enheter, inkludert Europarådets North-South Cen-

[1] *F.eks. erklæring fra de europeiske utdanningsministrene om interkulturell utdanning i den nye europeiske konteksten (Aten 2003), Anbefaling Rec (2002) 12 fra Ministerkomiteen til medlemsstater angående opplæring i demokratisk medborgerskap, osv.*

tre, i tillegg til aktuelle norske institusjoner, i den hensikt å styrke deres arbeid ved å:

- forbedre opplæringskapasiteten ved å utvikle opplæringsmateriell for formidlere;
- bistå nettverk av eksperter og praktikere, og støtte Europarådets Pestalozzi-program for opplæring av faggrupper innenfor utdanningssystemet;
- drive forskning og utviklingsarbeid, inkludert utredning av begrepsmessige, metodologiske og strategiske spørsmål for Europarådet, i godt samarbeid med Europarådets Steering Committee for Education (CDED), Styre for høyere utdanning og forskning (CDESR) og aktuelle aktører på ungdomsfeltet, innen områder som gjelder opplæring i interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap;
- sørge for oppdatert dokumentasjon og informasjon til praktikere og andre ressurspersoner på disse feltene, særlig med tanke på Europarådets verdier, standarder og oppnådde resultater;
- tjene som knutepunkt for nettverk av forskere, lærere, lærerutdannere og andre ressurspersoner på de gjeldende områdene;
- virke spesifikt som et verktøy for Europarådet og den norske regjeringen, og samtidig å være åpen for samarbeid med alle medlemsstater for å fremme interkulturell dialog og interkulturell opplæring, særlig gjennom samarbeidsprogram med andre aktuelle organisasjoner som f.eks. Den Europeiske kommisjonen, UNESCO, ALECSO, og instanser som Alliance of Civilizations og Anna Lindh-stiftelsen.

Senteret skal utvikle aktivitetsprogrammer for å nå de ovennevnte målene. Disse programmene skal bidra i Europarådets og den norske regjeringens arbeid ved å styrke deres muligheter for å ta initiativ til handlinger i områder dekket av Senterets mandat.

Artikkel 5 Forpliktelser for Regjeringen i Kongeriket Norge

Regjeringen i Kongeriket Norge forplikter seg til å:

- etablere senteret som en uavhengig juridisk enhet («stiftelse») i henhold til lov om stiftelser (stiftelsesloven).
- legge til rette for samarbeid med aktuelle norske institusjoner
- bidra med grunnleggende finansiering av senteret i henhold til bestemmelsene i artikkel 7

Artikkel 6 Forpliktelser for Europarådet

Europarådet forplikter seg til å:

- samarbeide med senteret for å nå senterets mål og for å gjennomføre dets aktivitetsprogram;
- betrakte senteret som en privilegert partner for gjennomføringen av Europarådets initiativ innenfor opplæring for interkulturell forståelse, menneskerettigheter og demokratisk medborgerskap;
- sikre at senteret får tilgang til Europarådets acquis og ekspertise når det gjelder senterets arbeidsområder og utvikle synergi mellom de respektive aktivitetsprogrammene.

Artikkel 7 Finansiering

Innenfor en årlig ramme på minst NOK 6 500 000 (kroneverdi 2008) vil regjeringen i Kongeriket Norge

- forsyne senteret med fullt utstyrte lokaler (inkludert møterom) tilpasset virksomhetens art,
- vedlikeholde disse lokalene fortløpende og finansiere gjennomføringen av et kjerneprogram (aktiviteter og bemanning) og
- stille grunnkapitalen på NOK 100 000 til disposisjon for senteret

Senteret kan motta bidrag fra andre medlemsstater, fra internasjonale offentlige og frivillige institusjoner og organisasjoner samt andre givere som måtte ønske å samarbeide med senteret og bidra til dets arbeid.

Artikkel 8 Ledelse

Senteret skal ledes av et styre bestående av sju medlemmer, med oppgaver og ansvar i henhold til relevant norsk lovgivning og senterets vedtekter.

Tre styremedlemmer og to varamedlemmer til styret skal nomineres av Europarådet. Så snart som mulig etter at denne avtalen trer i kraft og deretter minst tre måneder før utløpet av deres funksjonstid, skal Europarådet oppgi navnene på medlemmer og varamedlemmer som skal oppnevnes på dets vegne av Kunnskapsdepartementet. Europarådet skal nominere personer med kvalifikasjoner i henhold til betingelsene nedfelt i vedtektene for styrets sammensetning, særlig med hensyn til kjønnsbalanse. Senest to uker etter at forslaget fra Europarådet er mottatt skal Kunnskapsdepartementet gi Europarådet beskjed om aksept av forslagene.

Senteret skal dekke styremedlemmenes reise og kostutgifter i forbindelse med utøvelsen av deres fastsatte funksjoner og oppgaver.

Artikkel 9 Kontakt mellom partene og Senteret
Regjeringen i Kongeriket Norge, representert ved Kunnskapsdepartementet, og de kompetente organer ved Europarådets sekretariat skal oppnevne hver sin høytstående tjenestemann for å sikre effektiv samhandling mellom partene.

De to oppnevnte liaison offiserene skal delta som observatører på senterets styremøter.

Senterets administrerende direktør er ansvarlig for den daglige kontakten og forholdet mellom senteret og partene.

Artikkel 10 Senterets forhold til Europarådet og dets medlemsstater
Ved utøvelsen av sine aktiviteter skal senteret følge de grunnleggende verdier og standarder som Europarådets aktiviteter bygger på. Verken Europarådet som sådan eller dets medlemsstater forpliktes på noen som helst måte av senterets uttalelser og handlinger. Dersom senterets aktiviteter skulle vise seg å være i strid med prinsippene ovenfor eller med bestemmelsene i gjeldende avtale, forbeholder Europarådet seg retten til øyeblikkelig å suspendere ethvert samarbeid med senteret.

Senteret har tillatelse til å bruke navnet, flagget og logoen til Europarådet i forbindelse med aktiviteter som er i samsvar med målene for samarbeidet med Europarådet, i henhold til gjeldende regler.

Senteret har ikke adgang til å påberope seg noen form for privilegier eller immunitet som tilligger Europarådet, dets bygninger og eiendom.

Ansatte rekruttert av senteret skal avlønnes og behandles i samsvar med den norske arbeidsmiljøloven og kan ikke påberope seg noen som helst forbindelse med Europarådet med hensyn til kontraktsmessige forhold og arbeidsforhold eller nyte godt av de privilegier og immuniteter som gjelder for Europarådets ansatte.

Artikkel 11 Evaluering av Senterets virksomhet
Ett år etter gjeldende avtales ikrafttreden, og deretter minst annet hvert år, skal partene møtes for å evaluere hvordan senteret samt samarbeidet mellom partene fungerer, med henblikk på kontinuerlig forbedring.

Artikkel 12 Konfliktløsning
Partene skal søke å løse i minnelighet alle uenigheter og disputter som måtte oppstå som konsekvens av eller i forbindelse med gjennomføringen av denne avtalen.

Artikkel 13 Ikrafttredelse og opphør
Denne avtalen gjelder for en femårsperiode fra den dato da partene har informert hverandre om at de interne betingelser for ikrafttredelse er oppfylt og skal deretter fornyes stilltiende for etterfølgende femårsperioder. Avtalens betingelser kan endres eller suppleres gjennom en skriftlig supplerende avtale mellom partene.

Etter en femårsperiode kan hver av partene, med en seks måneders skriftlig oppsigelse, avslutte denne avtalen forutsatt at hensiktsmessige konsultasjoner har funnet sted.

Underskrevet i Strasbourg, den 16. september 2008, i to eksemplarer, på engelsk

På vegne av regjeringen i Kongeriket Norge	På vegne av Europarådet
Ambassadør	Generalsekretæren
	Right Honourable
Petter Wille	Terry Davis

Vedlegg 4

Generelle anbefalinger fra Ministerkomiteen til medlemsstatene i 2008

Rec(2008)12E / 10. desember 2008 Anbefaling fra Ministerkomiteen til medlemsstatene om omfanget av religioner og ikke-religiøse overbevisninger i interkulturell opplæring

Rec(2008)11E / 5. november 2008 Anbefaling fra Ministerkomiteen til medlemsstatene om de europeiske reglene for ungdomskriminelle som er gjenstand for sanksjoner eller andre tiltak

Rec(2008)10E / 10. juli 2008 Anbefaling fra Ministerkomiteen til medlemsstatene om forbedring av arbeidsmuligheter for innvandrere og personer med innvandrerbakgrunn

Rec(2008)9E / 2. juli 2008 Anbefaling fra Ministerkomiteen til medlemsstatene om nominasjon av internasjonale voldgiftsdommere og meklere

Rec(2008)8E / 2. juli 2008 Anbefaling fra Ministerkomiteen til medlemsstatene om aksept av Den internasjonale domstolen i Haags jurisdiksjon

Rec(2008)7E / 2. juli 2008 Anbefaling fra Ministerkomiteen til medlemsstatene om bruken av Europarådets felles europeiske referanserammeverk for språk (CEFR) og fremme av flerspråklighet

Rec(2008)6E / 26. mars 2008 Anbefaling fra Ministerkomiteen til medlemsstatene om tiltak for å fremme respekt for ytrings- og informasjonsfriheten med hensyn til internettfiltre

Rec(2008)5E / 20. februar 2008 Anbefaling fra Ministerkomiteen til medlemsstatene om politikk vedrørende romafolket og/eller reisende i Europa

Rec(2008)4E / 20. februar 2008 Anbefaling fra Ministerkomiteen til medlemsstatene om styrking av integreringen av barn av innvandrere og av barn med innvandrerbakgrunn

Rec(2008)3E / 6. februar Anbefaling fra Ministerkomiteen til medlemsstatene om retningslinjer for gjennomføringen av Den europeiske landskapskonvensjonen

Rec(2008)2E / 6. februar 2008 Anbefaling fra Ministerkomiteen til medlemsstatene om effektiv nasjonal kapasitet for rask fullbyrdelse av Den europeiske menneskerettsdomstolens avgjørelser

Rec(2008)1E / 30. januar 2008 Anbefaling fra Ministerkomiteen til medlemsstatene om hensyntaken til kjønnsforskjeller i helsepolitikk.

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Faks: 22 24 27 86

Opplysninger om abonnement, løssalg og pris får man hos:
Akademika AS
Avdeling for offentlige publikasjoner
Postboks 84 Blindern, 0314 Oslo
E-post: offpubl@akademika.no
Telefon: 22 18 81 00
Faks: 22 18 81 01
Grønt nummer: 800 80 960

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Omslagsillustrasjon: Bildene på forsiden er utlånt av Europarådets og Utenriksdepartementets fotoarkiv.
(For nærmere omtale se side 2)

Trykk: Lobo Media AS – 04/2009

MILJØMERKET
241 570
Trykksak